

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Ümit GÖKTAŞ

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI AÇISINDAN
BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. İbrahim YILMAZ

ERZURUM-2011

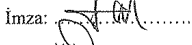
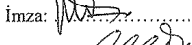

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. İbrahim Yılmaz danışmanlığında, Ümit Çobanoğlu..... tarafından hazırlanan bu çalışma 20/06/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Kemal Rıdvan Yıldırım Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Yılmaz İmza:
Jüri Üyesi : Prof. Dr. İbrahim Yılmaz İmza:
Jüri Üyesi : Üst. Doç. Dr. Mehmet Çobanoğlu İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'IN HAYATI İLMÎ ŞAHSİYETİ ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	6
1.2. BEDİÜZZAMAN'IN İLMÎ KİŞİLİĞİ.....	10
1.3. BEDİÜZZAMAN'IN ESERLERİ	20

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLE-İ NUR'DAKİ ARAPÇA İBARELER

2.1. ŞUALAR	26
2.2. MÜNÂZARAT	29
2.3. DİVAN-I HARB-İ ÖRFİ	33
2.4. HUTBE-İ ŞÂMİYE.....	34
2.5. KONFERANS.....	36
2.6. SÜNUHAT	37
2.7. SÖZLER	38
2.8. TARİHÇE-İ HAYAT	39
2.9. MUHAKEMAT	40
2.10. MESNEVİ-İ NURİYE.....	43
2.11. BARLA LAHİKASI.....	45
2.12. KASTAMONU LAHİKASI	46
2.13. EMİRDAĞ LAHİKASI I-II.....	47
2.14. LEM'ALAR.....	48
2.15. MEKTUBAT	50

2.16. İŞÂRATÜ'L- İ' CÂZ	54
SONUÇ	57
KAYNAKÇA	58
ÖZGEÇMİŞ	60

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI AÇISINDAN
BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ
Ümit GÖKTAŞ
Danışman: Prof. Dr. İbrahim YILMAZ
2011 Sayfa: VII + 60
Juri: Prof. Dr. İbrahim YILMAZ
Doç. Dr. Halil İbrahim TANÇ
Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

Bediüzzaman Said Nursî'nin hayatı, manevî şahsiyeti, fikirleri mücadeleleri ve telif ettiği *Nur Risâleleri*'nin anlaşılabilmesi için bu güne kadar pek çok eserler yazılmıştır.

Bediüzzaman, yaşadığı dönemin problemlerini tahlil eden, bu problemlere Kur'an'dan ve sünnetten çözümler sunma gayreti içinde olan ilmî, siyasî, içtimaî çevreleri fikirleri ile etkileyen ve gelecek nesillere yol gösteren bir mütefekkindir.

Dönemindeki medreselerde çok sayıda hocalardan dersler alarak temel eğitimini kısa sürede tahsil eden Bediüzzaman Said Nursî, ayrıca sosyal ve fenni ilimlerle de ilgilide birçok kitaptan faydalanmıştır. Eserlerine de okumuş olduğu bu ilimlerin özünü almıştır.

Hayatı, mücadelesi, fikirleri, itibariyle incelenmeyi gerektiren Bediüzzaman'ın 6000 sayfaya bâliğ olan eserlerinde, düşüncelerini takviye veya istidlal için almış olduğu Arapça ibareler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmamızın Birinci Bölümünde Bediüzzaman'ın ilmî hayatı ve eserleri, İkinci Bölümünde ise Risale-i Nur Külliyyâtı'nda geçen Arapça şiiirlerden, atasözlerinden, deyimlerden ve ibarelerden bahsedilmiştir.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ, FROM THE POINT VIEW OF
ARABIC LANGUAGE AND LİTARETURE

Ümit GÖKTAŞ

Advisor: Prof. Dr. İbrahim YILMAZ

2011 Pages: VII + 60

Juri: Prof. Dr. İbrahim YILMAZ

Assoc. Prof. Dr. Halil İbrahim TANÇ

Assist. Prof. Dr. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

Up to now many Works have been written down about Bediüzzaman Said NURSİ's life his his character ideas and struggles so that he could be understood beter. We shold try to understand him because Bediüzzaman was able to analyze well the period he lived wich is full of grief and sorrow scientihic, political, social wisemen of his time admired his opinions so deeply. He still leads the generations after him.

He too rejected everything offered to him concerning that they could prevent him from his service in his affairs reladet to teological studies and religious works.

In our first part of research we will mention his scientific life and his works and in the second part we will reckon the Arabic expressions and terms he used in Risale-i Nur Collection.

KISALTMALAR DİZİNİ

b	:bin.
Bkz	:Bakınız.
C	:Cilt.
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı.
Neşr	:Neşriyat.
s	:Sayfa.
vb	:ve benzeri.
TDVİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
Hız	:Hazreti.

ÖNSÖZ

Said Nursi, henüz küçük yaşlardan itibaren ilme olan ilgisi ve yeteneğiyle emsalleri arasında temayüz etmiştir. Doğduğu ve çocukluk yıllarını geçirdiği Bitlis İli'nde dönemin tedrisat şartları itibariyle medrese eğitimi almış ve sonra bunlarla yetinmeyerek, hocalarının da teşviki ve kendi gayretleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini dolaşarak ilim tahsiline devam etmiştir. Zekâ, hafıza ve muhakeme gücüne ilave olarak aldığı tahsille henüz genç yaşlardan itibaren çeşitli eserler telif etmeye başlayan Bediüzzaman, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'a giderek buradaki meşhur âlimlerle görüşmüş, onlardan istifade etmiş ve ilmi seviyesini daha da yükseltmiştir. Kendisine muasır âlimler ona zamanın harikası anlamına gelen 'Bediüzzaman' lakabını vermişler ve bundan sonra bu ünvanla anılmıştır.

93 Harbi'ne, gönüllü milis kuvvetleri kumandanı olarak talebeleriyle birlikte katılan Bediüzzaman, bir süre de Ruslara esir düşmüştür. Esaretten kaçarak kurtulan Bediüzzaman tekrar İstanbul'a gelmiş ve Milli Mücadele'ye bizzat katılmıştır. Savaş sonrası Van'a giden Bediüzzaman kendisine Erek Dağı civarında bir küçük bir medrese kurarak tekrar talebeler yetiştirmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte doğuda bazı ayaklanmaların çıkması sebebiyle Isparta'nın Barla kasabasına gönderilerek bir süre gözetim altında kalmıştır. *Nur Risaleleri*, işte bu zamandan itibaren yazılmaya başlanmış ve vefatına kadar telifi devam etmiştir. Bu külliyata, önceki dönemlere ait yazımış olduğu bazı eserler de ilave edilmiştir.

Biz bu çalışmamızda, muhtelif dünya dillerine de çevrilmiş ve çağımızın en çok okunan kitapları arasında yer alan *Risale-i Nur Külliyatı*'daki Arap Edebiyatıyla ilgili çeşitli alıntılardan ve bunların değerlendirmelerinden bahsedeceğiz.

Çok sayıda yayınevince baskısı yapılan, on dört cilt ve toplamda 6000 sayfa kadar olan Külliyatın, Envar Neşriyat baskısı esas alınmış ve sayfa numaraları da ona göre verilmiştir. Külliyatın içinde konularla ilgili olarak geçen Arapça ifadelerden alıntılar yaparak kısaca izah izah edilmiştir. Âyet mealleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an mealinden verilmiştir.

Bu tez çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Yılmaz'a, teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Bediüzzaman; Arap, Fars ve Türk edebiyatının birleşmesiyle ortaya çıkan ve aynı zamanda Batı etkisindeki yeni edebiyat akımlarının da yer edindiği, Osmanlı'nın son döneminde yaşamıştır. O, döneminin fikir akımları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Bunlardan İslam'a uyanlarını istihsan etmiş; dine, itikada ve mukaddesata karşı olanları ise tenkit ederek, reddiyelerini *Nur Risaleleri*'nde konu edinmiştir.

Esas gayesi, iman hakikatlerinin izah ve ispatı olduğu için Bediüzzaman, edebiyatın süslü söz sanatı olarak ele alınmasına karşı çıkmış ve edebiyatın hak ve hakikata vasıta olması gerektiğini söylemiştir. Edebiyatın ve belâğatın nasıl olması gerektiğini *Muhakemat* adlı eserinde şöyle tanımlamaktadır; ‘...*Kelâm-ı beliğ, ilim denilen çömlerlerde pişirilen ve hikmet denilen büyük küplerde duran ve fehm denilen süzgeç ile süzülen âb-ı hayat gibi bir manayı, zürefa (zarif kimseler) denilen sâkiler döndürüp efkâr içer; esrarda temeşşi (yürümekle) etmekle hissiyatı ihtizaza (canlandıran) getiren kelâmdır.*’¹ Belâğatın kaynağını ilim ve hikmetten alması gerektiğini ve onu mütalaa edenlerin de aklen istifade, kalben ve ruhen de haz duyması gerektirdiğini ifade ederek belâğatın bir çeşit tarifini yapmış ve işlevini vurgulamıştır.

İslam'ın üç kıtada intişarından sonra Arap olmayan unsurların Araplar'la iç içe olması sebebiyle belâğatın zamanla, manadan lafza yöneldiğini Bediüzzaman şöyle ifade etmektedir; ‘*Tarih, lisan-ı teessüfle bize ders veriyor ki: Saltanat-ı Arap'ın cazibesıyla a'cem (Arap olmayanlar), Araplara muhtelit (karışık) olduklarından; Kelâm-ı Mudarî'nin² melekesi denilen belâgat-ı Kur'anîyenin madenini müşevveş ettikleri gibi, öyle de acemlerin ve acemîlerin belâgat-ı Arabîyenin san'atına girdiklerinden fikrin mecra-yı tabûisi olan nazm-ı maânîden, zevk-i belâgatı nazm-ı lafza çevirmişlerdir.*’³

Edebiyat ve belâgat, bir kişinin veya milletin benliğini ve mizacını ifade eder. Bu da kişiden kişiye değiştiği gibi, milletler arasında da farklılık arz eder. Bu yüzden bazı insanların edebiyatta, mana yerine kulağa hoş gelen kelamı tercih etmesi söz konusu olabilir. Bu durumun da zamanla değişik mecralara giderek ferdi ve toplumu yozlaştırabileceğini şöyle ifade etmektedir: ‘*Bülbüllerin nağamatına aheng-i ruhanî*

¹ Said Nursi, *Muhakemat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 91.

² Mudar Kabilesi'nin konuştuğu Arapça lehçesidir., Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “Mudar”, *TDVİA.*, İstanbul 2005, XXX, 358.

³ Nursi, *Muhakemat*, s. 86.

veren ise, nazm-ı maânîdir. Hal böyle iken, Arab'dan olmayan dahîl ve tufeylî ve acemîler, belâgat-ı Arabiye'de üdeba sırasına geçmeye çalıştıklarından, iş çığırdan çıktı. Zira bir milletin mizacı o milletin hissiyatının menşei olduğu gibi lisan-ı millîsi de, hissiyatının ma'kesidir... Milletin emziceleri muhtelif olduğu gibi, lisanlarındaki istidad-ı belâgat dahi mütefavittir. Lâsiyyema; (özellikle) Arabî lisanı gibi nahvî bir lisan olsa... Bu sırra binaen cereyan-ı efkâra mecra ve belâgat çiçeklerine çimengâh olmaya çok derece nâkıs ve kısa ve kuru ve kır'av (Çorak tarla) olan nazm-ı lafz; mecra-yı tabîisi olan nazm-ı manaya mukabele ederek belâgatı müşevveş etmiştir. Evet, lafızperestlik bir hastalıktır, fakat bilinmez ki hastalıktır...⁴

Bu bağlamda Bediüzzaman, şöyle der: *الْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ* 'Kişi, bilmediğinin düşmanıdır.' kaidesiyle, ben dahi nazım ve kafiyeyi bilmediğimden ona kıymet vermezdim. Safiye'yi kafiye feda etmek tarzında hakikatın suretini nazmun keyfine göre tağyir etmek hiç istemezdim. Şu kafiyesiz, nazımsız kitabda en âlî hakikatlara, en müşevveş bir libas giydirdim. Evvelâ: Daha iyisini bilmezdim. Yalnız manayı düşünüyordum. Sâniyen: Cesedi libasa göre yontmakla rendeleyen şuaraya tenkidimi göstermek istedim.'⁵

Bediüzzaman, bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, edebiyatta lafzın, mananın önüne geçmemesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Bu sebeple İslam coğrafyasındaki son dönem bazı edebiyatçıları eleştirmiştir. Ediplerin manaya hizmet etmesi gerektiğini ve edebi eserlerin hakka yaklaştığı nispette kıymetlendiğini, aksi halde hayalden ibaret olduğunu ve hatta bazı ediplerin bu yolla yanlışlara saptıklarını ve saptırdıklarını ifade etmiştir. Bazı şairleri, hakka hizmetlerinden bahsederek övmüş, bazılarını da itikada uymayan düşüncelerinden eleştirmiş ve işin hakikatini konu içerisinde anlatmıştır.

Dünya dilleri arasında Arapçanın gramer yapısı itibariyle ayrıcalığı olduğu için ve içinde bulunduğu sosyolojik yapısı sebebiyle Peygamber (s.a.v.)'in Araplara gelmesi gibi sebepler, Arapçayı daha da önemli hale getirmiştir. ... *وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ* 'Biz senden önce de birçok resuller gönderdik. Onlardan bazısını sana anlattık, bazısını ise anlatmadık.'⁶ meâlindeki ayette; Allah'ın (c.c.) her kavme peygamber gönderdiği fakat peygamberlerin bir kısmının Kur'an'da

⁴ Nursi, *Muhakemat*, s. 88.

⁵ Said Nursi, *Sözler*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 693.

⁶ 40. Mümin: 78.

anlatılmadığı ifade edilmiştir. Allah (c.c.), Peygamberlere kavimlerini irşat ve ikna edebilmeleri için vahiy, davalarını ispat edebilmeleri için de mucizeler göndermiştir. Peygamberlerin ellerinde gerçekleşen bu mucizeler de toplumların ilgilerinin olduğu yönde gösterilmiştir. Mesela Hz. Musa (a.s.) döneminde sihir, Hz. İsa döneminde tıp revaçta olduğundan Allah (c.c.), toplumların kıymetini takdir edecekleri bu yöndeki mucizeleri, peygamberlerine halkı ikna için göstermiştir.

Bu bağlamda da Peygamberimiz (s.a.v.)'in döneminde şiir, belağat ve fesahat revaçta olduğundan, Kur'an bir mu'cize-i kelim olarak Hz.Muhammed (s.a.v.)'e, gönderilmiştir. Bediüzzaman bu durumu şöyle açıklamaktadır: *'Şu Kur'an'ın, Muhammedü'l-Emin gibi bir ümmîden (anasından doğduğu gibi kalmış ve tahsil görmemiş) nazirini (benzerini) yapınız ve gösteriniz. Haydi, bunu yapamıyorsunuz; O zât ümmî olmasın, gayet âlim ve kâtip olsun. Haydi, bunu da getiremiyorsunuz; Birtek zât olmasın, bütün âlimleriniz, belâğatleriniz toplansın, birbirine yardım etsin. Hatta güvendiğiniz âliheleriniz (ilahlarınız) size yardım etsin. Haydi, bununla da yapamayacaksınız; eskiden yazılmış belâğat eserlerden de istifade edip, hatta geleceklere de yardıma çağırıp, Kur'anın nazirini gösteriniz, yapınız. Haydi, bunu da yapamıyorsunuz; Kur'an'ın mecmuuna olmasın da, yalnız on suresinin nazirini getiriniz. Haydi, on suresine mukabil hakikî doğru olarak bir nazire getiremiyorsunuz; haydi hikâyelerden, asılsız kıssalardan terkiib ediniz. Yalnız nazmına ve belâğatına nazire olsun getiriniz. Haydi, bunu da yapamıyorsunuz; birtek suresinin nazirini getiriniz. Haydi, sure uzun olmasın, kısa bir sure olsun nazirini getiriniz. Yoksa din, can, mal, iyalleriniz (aileleriniz) dünyada da âhirette de tehlikeye düşecektir!'*⁷

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ 'Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'ân'dan bir şüpheniz varsa, haydi, onun benzeri bir sûre getirin.'⁸

Kur'an, taklidi mümkün olmayan bir kelâmın elbette yetim ve ümmî bir insanın sözü olamayacağını, ancak ilahî bir kelâm olabileceğini veciz bir şekilde izah etmiştir. Üstelik ilminiz, gücünüz ve cesaretiniz varsa, o kelâmın benzerini yapınız diye zamanın inkârcılarını ve ediplerini kendi dilleriyle münazaraya çağırılmış ve şiddetle Kur'an onları tehdit etmiştir.

Araplarda şiir ve edebiyatın bu kadar gelişmesinin bir sebebi ise; genellikle

⁷ Said Nursi, *Mektubat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s.186.

⁸ 2. Bakara: 23.

kabileler halinde göçebe bir hayat sürdükleri için, yazılı edebiyattan ziyade sözlü edebiyata yönelmeleridir. Bu nedenle tarihi olaylar ve veciz sözler, yazılmak yerine ezberlemek suretiyle nesiller boyu aktarıla gelmiştir. Vahyin gelmesi ve sonraki zamanlarda ayetlerin yazıya geçirilmesinde kullanılan deri, hayvanların kürek kemikleri vb. yazı malzemelerinin kullanılmasından da anlaşılacaktır.

Bediüzzaman bu dönem Arapların özelliklerini şöyle anlatmaktadır; ‘*Arab kavmi maarifsiz, bedevi bir millet idi. Muhitleri de, onlar gibi bedevi bir muhit idi. Divanları, şiir idi. Yani medar-ı iftihar olan hallerini, şiir ile kayd u muhafaza ederlerdi. İlimleri, belâgat idi. Medar-ı iftiharları, fesahat idi. Sair kavimlerden fazla bir zekâyâ mâlik idiler. Başka insanlara nisbeten cevval fikirleri vardı.*’⁹, Bir başka yerde ise “*Cezîret-ül Arab (Arap yarımadası) ahalisi o asırda ekseriyet-i mutlaka itibariyle ümmi idi. Ümmilikleri için mefahirlerini ve vukuat-ı tarihiyelerini ve mehasin-i ahlâka yardım edecek durub-u emsallerini (atasözü) kitabet yerine şiir ve belâgat kaydıyla muhafaza ediyorlardı. Manidar bir kelâm, şiir ve belâgat cazibesıyla eslaftan ahlâfa¹⁰ hafızalarda kalıp gidiyordu. İşte şu ihtiyac-ı fitrî neticesi olarak o kavmin manevî çarşı-yı ticaretlerinde en ziyade revaç bulan, fesahat ve belâgat metai idi. Hatta bir kabilenin belîğ bir edibi, en büyük bir kahraman-ı millîsi gibi idi. En ziyade onunla iftihar ediyorlardı. İşte İslâmiyet’ten sonra âlemi zekâlarıyla idare eden o zeki kavim, şu en revaçlı ve medar-ı iftiharları ve ona şiddet-i ihtiyaçla muhtaç olan belâğatta akvam-ı âlemden (dünya milletleri) en ileride ve en yüksek mertebede idiler. Belâgat, o kadar kıymettar idi ki, bir edibin bir sözü için iki kavim büyük muharebe ederdi ve bir sözüyle musalaha ediyorlardı. Hatta onların içinde "Muallakat-ı Seb'a" namıyla yedi edibin yedi kasidesini, altınla Kâ'be'nin duvarına yazmışlar, onunla iftihar ediyorlardı. İşte böyle bir zamanda, belâgat en revaçlı olduğu bir anda Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan nüzul etti.*¹¹ O, bu şekilde zamanın sosyal ve kültürel yapısını ve edebiyatın toplumdaki önemine işaret etmektedir.

Kur'an, âyet âyet olmasıyla birlikte, inanmayanları kelâmına muarazaya davet etmiştir. Mü'minler, *Kur'an*'ın ifadelerine takdir ve hayranlıkla iman etmişlerdir. Araplar'da ve İslam medeniyetinde edebiyatın ilerlemesinde bu durumun da etkisi muhakkaktır. İnkârcılar tarafından ise *Kur'an*'a benzer bir belâgat arzusu ortaya çıkmış

⁹ Said Nursi, *İşarat-ül İcaz*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 122.

¹⁰ Geçmişten gelecek nesillere.

¹¹ Nursi, *Sözler*, s. 368.

ancak buna güç yetirememişlerdir. Kur'ana nazire yapmanın mümkünattan olmasına karşın niçin yapılamadığı şeklindeki bir soruya Bediüzzaman, şöyle cevap verir: *'Mümkünattan olmuş olsaydı, damarlarına dokundurulanlar, behemehâl muarazayı arzu ederlerdi. Ve muaraza arzusunda bulunmuş olsaydılar, muaraza yapacaklardı. Çünkü ibtal-i dava için muarazaya ihtiyaçları pek şedit idi. Muaraza etmiş olsaydılar, gizli kalmazdı, tezahür ederdi. Çünkü tezahürüne rağbet çok olduğu gibi, esbap dahi çok idi. Tezahür etseydi, âlemde şöhret bulurdu. Şöhret bulmuş olsaydı, Müseylime'nin hezeyanları gibi behemehâl tarihte bulunacaktı. Mademki tarihte bulunmamıştır, demek yapılmamıştır. Madem yapılmamıştır, demek Kur'an mu'cizedir.*

Bediüzzaman, yalancı peygamber olarak ortaya çıkan Müselime ve onun kelâmı hakkında; *'Müseylime füseha-i Arabdan olduğu halde, sözleri ne için âleme maskara olmuştur?'* bir soruyu da şu şekilde cevaplandırır: *'Çünkü onun sözleri, bin derece fevkinde bulunan sözlere karşı mukabeleye çıktığından çirkin ve gülünç olmuştur. Evet, güzel bir adam, Hazret-i Yusuf (a.s.) ile beraber güzellik imtihanına girerse, elbette çirkin ve gülünç olur.'*¹² Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere Kur'an'ı Mu'cizü-l Beyan'a yine kelamla muaraza mümkün olmamıştır. Bu yüzden son çare olarak müşriklerin harbi seçtiğini Bediüzzaman şöyle ifade etmektedir: *'...demek, muaraza-i bilhuruf mümkün değildi, muhaldi. Onun için muharebe-i bis-süyufa mecbur oldular.'*¹³

O, *Risale-i Nurlar*'da birçok Arap edip ve şairinin isimlerini zikretmiş, onlardan alıntılara yer vermiştir. Nitekim Kur'ân belâğatı ile ilgili şöyle demektedir: *'Evet, Kur'anın bu nevi i'cazı, beşerin tâkatinden hariç bir derecededir. Bu hakikatı tafsilen anlayıp kanaat hâsıl etmek isteyen, bu tefsiri ve emsali eserleri ve "Yirmibeşinci Söz"ü zeyilleriyle beraber mütalaa etsin. Fakat icmalî bir malûmatı elde etmek isteyenler de, belâgatın imamları bulunan Abdülkahir-i Cürcanî, Zemahşerî, Sekkakî, Cahız'ın bu kısım i'caz hakkında -üç tarîk ile- beyan ettikleri malûmattan, mikdar-ı kâfi malûmat elde edebilir.'*¹⁴

¹² Nursi, *İşarat-ül İ'caz*, s. 123.

¹³ Nursi, *Sözler*, s. 369.

¹⁴ Nursi, *İşarat-ül İ'caz*, s. 121; Nursi, *Sözler*, s. 446.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEDİÜZZAMAN'IN HAYATI İLMİ ŞAHSİYETİ ESERLERİ

1.1. HAYATI

Said Nursi, 1878'de Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı İsparit Kasabasının Nurs köyünde doğar. Babasının adı Mirza, annesinin adı Nuriye'dir. Büyük kardeşi Molla Abdullah'ı örnek alarak o da, dokuz yaşlarında Tağ Köyü'ndeki Muhammet Emin Efendi'nin medresesinde öğrenime başlar. Fakat kısa bir süre sonra köyüne geri döner, Abdullah'tan temel dini bilgileri öğrenir.

Said Nursi, kendi ifadesine göre, eğitiminin en verimli safhası, on beş yaşlarında iken Muhammet Celalî'den aldığı dersler oluşturmuştur. Bu dönem de üç ay sürmüştür. Ondan klasik medrese eğitimi, *Molla Cami* ve Arap dili ile ilgili bazı eserler okumuştur. Çok başarılı olduğundan, üç ay gibi kısa bir zamanda icâzet almıştır.

Daha sonra temel dini alanlara yönelmiş; Hadîs ilminde İbnu'l-Hacer'in bazı eserlerini, fıkhıta *Cem'u'l-Cevâmi'i*, Kelâmda *Şerhül-Mevâkıf*'ı önceki öğrenim metodundan farklı olarak detaylı ve ezberleyecek bir şekilde okumuştur.¹⁵ Bu arada dini ilimlerde hızla mesafeler alan Said Nursi'nin şöhreti artmış, başta abisi Molla Abdullah olmak üzere etrafında öğrencileri oluşmaya başlamıştır.¹⁶

Ancak Said Nursi, ilimde derinleşme isteği ile Siirt'e gider ve Molla Fethullah'ın öğrencisi olur. Hocası, onun İslâmî bilimlerdeki bilgi seviyesini öğrenmek için imtihan eder, ondaki ilmi yeteneğin farkına varır. Said Nursi o medresede günde bir-iki saatlik meşguliyetle es-Subkî'nin *Cem'ul-Cevâmi'* adlı eserini ezberler. Bunun üzerine hocası: '*Zekâ ile hafıza kuvvetinin ifrat derecesinde bir kimsede bir araya gelmesi nâdirdir.*' der ve Said Nursi'nin kitabının üzerine şu notu yazar: '*Cem'ul-Cevâmi'* kitabının tamamını bir haftada ezberlemiştir.'¹⁷

Said Nursî, çocukluğundan beri, çok faâl ve gayretli olduğundan, yalnız bir üstad ve medresede ders almakla yetinmemiş, Doğunun meşhur bütün âlim ve şeyhlerinden ders almış, onların ilim ve irfanlarından istifade etmiştir.

Said Nursi'nin, artık ilmî vukufiyeti artmış ve âlimlerle ilmî münazaralarda bulunmuştur. Harikulade zekâsı, ilmi ve hafızası onu tanıyanları hayrette bırakmıştır. Artık o; '*Molla Said-i Meşhûr*' ünvanıyla anılmaya başlanmıştır. Van valisinin daveti

¹⁵ Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 34.

¹⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 35.

¹⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 37.

üzerine, hem ilmî çalışmalarda bulunmak hem de halka faydalı olabilmek için Van'a gitmiş ve orada 15 sene kadar kalmıştır.¹⁸

Said Nursî, dinî ilimleri öğrenmekle yetinmemiş, Van'da tarih, coğrafya, felsefe, matematik, kimya, fizik, biyoloji, jeoloji, astronomi gibi müspet ilimler ile ilgilenmiş, onlara ait temel eserleri okumuş, onlara ait temel esasları da elde etmiştir.¹⁹

Bu dönemlerde Said Nursî, basın ve yayını da takip etmektedir. Dönemin İngiliz bakanı Lord Curzon'un (ülkemizde Lord Gürzon olarak tanınmaktadır): '*Bu Kur'an Müslümanların elinde kaldıkça biz onlara hakiki hâkim olamayız. Ya Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız, ya da Kur'an'ı onlardan soğutmalıyız.*'²⁰ dediğini bir gazetede okur. Bunun üzerine o: '*Kur'an'ın sönmez ve söndürülmez manevi bir güneş olduğunu, ben dünyaya göstereceğim ve isbat edeceğim.*'²¹ der, bunun üzerine onda şöyle bir fikir oluşur; Doğu Anadolu'da Medresetü'z-Zehrâ adında, Mısır'daki Camiü'l-Ezher gibi bir İslâm üniversitesi kurmayı ve oradan yetişen talebelerle, Kur'an'ın hakikatlarını ve bütün dünyaya yaymayı düşünür. İşte bu maksat ve gayretle İstanbul'a gelir. İstanbul'da bütün ulemayı ilmî münazaraya davet eder. İkâmet ettiği odasının kapısında da şu levha vardır; '*Burada her müşkül halledilir, her suale cevap verilir, fakat sual sorulmaz.*'²² Bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra, 1913 yılında, Van'da kurmayı planladığı üniversite için devletten ondokuz bin altın ödenek alarak, Van Gölü kenarındaki Edremit yakınlarına üniversitenin temelleri atılır. Ancak bu projesi I. Dünya Savaşının çıkması sebebiyle tamamlanamaz.²³

Said Nursî, savaş sürecinde boş durmaz, içlerinde talebelerininde olduğu beş bin kadar bir savunma kuvveti oluşturarak, vatan savunmasına katılır. Bu alaya kumanda ederken, bir yandan da fırsat buldukça talebelerinden Molla Habib'e *İşârât'ül-İ'caz* tefsirini Arapça olarak yazdırır.²⁴

Bitlis'in Ruslara karşı müdafaası esnasında birliğinden üç talebesi kalıncaya kadar kahramanca çarpışır, yaralı halde Ruslara esir düşer ve Sibiryadaki Kosturmaya'ya gönderilir. Said Nursî, esir kampında kalır. Birgün teftişe gelen Rus Başkumandanı Nikola Nikolaviç'in önünde herkes ayağa kalkarken o kalkmamış,

¹⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 46.

¹⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 47.

²⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 51.

²¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 51.

²² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 52.

²³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 107.

²⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 107.

sebebi sorulunca da ‘*Ben İslâm âlimiyim. İmanlı bir kimse gayr-i müslime kıyam edemez.*’²⁵ cevabını vermiştir. Bu olaya öfkelenen komutan idamını emretmiş, Said Nursî 'ye son arzusu sorulmuş, o da iki rek'ât namaz kılmak olduğu söylemiş, namaz müteakip idam kararından vaz geçilmiştir. Bu hadiseyi, esir kampındaki bazı kişilerin tanıklığına dayanarak tarihçi Abdurrahim Zapsu,²⁶ ortaya çıkarmış, daha sonra da Bediüzzaman tasdik etmiştir. Bediüzzaman, daha sonra Komünizm ihtilali ile sarsılan Rusya'nın karmaşıklığından faydalanarak, dört yıl süren esaretten firar etmiş, Petersburg, Varşova, Viyana yoluyla İstanbul'a dönmüştür.²⁷

Onun dönüşü, İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edildiği döneme rastlar. İngilizlerin çeşitli hilelere başvurarak Şeyhü'l-İslâm'ı ve diğer bazı ulemayı lehlerine çevirme çalışmalarına karşılık; Bediüzzaman, ‘*Hutuvat-ı Sitte*’ adlı eserini yazar ve onda İstanbul'daki faaliyetleriyle İngilizler'in İslâm âlemi ve Türkler aleyhindeki sömürgecilik siyasetinden ve tarihî düşmanlığından bahseder. Bu arada da Anadolu'daki Millî Kurtuluş Hareketini destekler, hatta bu hususta en büyük âmillerden biri olur.²⁸

Kurtuluş Savaşı'nın sonunda, İstanbul'daki başarılı hizmetleriyle, Türk Milletine pek ziyade menfaat sağladığını gören hükümet tarafından Ankara'ya davet edilir.²⁹ M. Kemal Paşa, Bediüzzaman'ı kendine çekmek ve nüfuzundan istifade etmek için mebusluk, Darülhikmette âzâlık, Doğuda Şeyh Sünûsi'nin yerine vaizlik ve bir köşk tahsisi gibi teklifler yapmıştır.³⁰ Ancak Bediüzzaman, İslamî hizmetin, Ankara'da siyasetle bu şartlarda yapılamayacağını düşünür, teklifleri reddeder ve Van'a döner. Kendi ifadesine göre, hayat-ı içtimaiden uzaklaşarak Erek Dağı eteğinde, Zernebad Suyu mevkiinde bir mağaracıkta idame-i hayat etmeye başlar.³¹ Burada, ibadet, tefekkür ve niyaz içerisinde günlerini geçirir. Etrafında talebeler toplanmaya başlar. Ancak Ankara Hükümeti'ne karşı, bulunduğu bölgelerde yer yer isyanlar çıkar. Hatta bazı isyancılar onun da desteğini talep eder. Fakat Bediüzzaman, onlara : ‘*Türk Milleti asırlardan beri İslâmiyet'e hizmet etmiş ve çok veliler yetiştirmiştir. Bunların torunlarına kılıç çekilmez; siz de çekmeyiniz; teşebbüsünüzden vazgeçiniz. Millet, irşat*

²⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 115; Said Nursi, *Şuâlar*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 525.

²⁶ Abdurrahim Zapsu, *Ehl-i Sümmet Mecmuası*, 2 (46), İstanbul 1948.

²⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.116.

²⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.116.

²⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.138.

³⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.147.

³¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.147.

ve tenvir edilmelidir.’³² şeklinde tarihi cevabını verir. Buna rağmen Ankara hükümeti onu, Batı Anadolu’ya sürgüne gönderir.³³

İlk olarak Burdur İli’ne sürgüne gönderilir; burada çileli bir esaret hayatı geçirir, fakat asla boş durmaz, on üç dersten oluşan *Nurun İlk Kapısı* adlı eserini yazar. Fırsat buldukça da halkı irşat eder. Onun hakkında, dini sohbetlerde bulunuyor diye bir rapor tanzim edilir ve 1926 tarihlerinde Isparta iline bağlı Eğirdir İlçesi’nin dağlar arasında تنها bir yer olan Barla Köy’üne gönderilir.³⁴

Barla, *Risale-i Nur Külliyyatı’nın*, Bediüzzaman tarafından yazılmaya başlandığı ilk merkezi oluşturur. Fakat Bediüzzaman, burada da dînî ve ilmi faaliyetler gösterdiği için Kastamonu, Denizli, Eskişehir, Afyon, Emirdağ gibi yerlere sürgün edilir zaman zaman da mahkemelerce hapse atılır. O, yine de heyecanını ve gayretini devam ettirmiş, milyonlarca insanın özellikle de gençlerin okuyup istifade ettiği, on dört ciltlik *Risale-i Nur* eserlerini tamamlamıştır. 1956 da ise *Risale-i Nur* eserlerini, talebelerinden oluşan bir heyetçe Latin harfleriyle yayınlanmaya başlamıştır.³⁵

Bediüzzaman’ın hayatı, 1925’ten, 1960 yılında vefat edinceye kadar hapislerde ve çoğunlukla da gözetim altında geçmiştir. Defalarca da zehirlenerek öldürülmek istenmiştir.³⁶ Ama o, hiçbir zaman yılmamış, Allah’tan ümit kesmemiş, bedeni esir olmuş ancak ruhu, fikri ve vicdanı asla esir olmamıştır. Osman Yüksel Serdengeçti, onun bu halini şu şekilde tasvir etmiştir: ‘*Mahkemelerden mahkemelere sürüklendi. Ama mahkûmken bile hükmediyordu.*’³⁷

18 Mart 1960 tarihinde Bediüzzaman artık yorgun ve hastadır. Talebelerine kendisini Emirdağ’dan Isparta yoluyla Urfaya götürmelerini ister. 21 Mart’ta Urfa’ya varır. Bakanlığın acele Urfa’yı terk etme emrine, Urfalı siyasiler ve halk karşı çıkar. Emri tebliğ eden Emniyet Müdürü’ne Bediüzzaman: ‘*Ağır hastayım. Dönecek takatim yok. Zaten buraya ölmeye geldim.*’³⁸ der ve 23 Mart 1960’ ta sabaha karşı Kadir Gecesi vefat eder.

³² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.150.

³³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.150.

³⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.151.

³⁵ Said Nursi, *Emirdağ Lahikası, II*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 82.

³⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.633.

³⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.631.

³⁸ “*Bediüzzaman’ın Hayatı*”, Erişim Tarihi: 26.01.11, <http://www.saidnur.com/hayat6.html>.

1.2. BEDİÜZZAMAN'IN İLMÎ KİŞİLİĞİ

İlk başlarda da belirttiğimiz gibi, Bediüzzaman'ı gerek ilmi hayat gerekse eserleri bakımından diğer âlimlerden ayıran pek çok hususiyet söz konusudur. O, bunları zaman zaman eserlerinde ifade etmiştir. Nitekim ilmi hayatının gayesini açıklar mahiyetteki şu sözü çok meşhur olmuştur. '*... Bir adamın kıymeti, himmeti (kalp isteği ile gösterilen ciddi gayret) nispetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir.*'³⁹

Onu ön plana çıkaran hususiyet, muhtemelen ilmiyle, fikriyle, cihadiyla, gayesiyle kısacası tüm varlığıyla ilahi bir davaya yönelmesidir. Bediüzzaman, bütün kederini ve ıstırabını, saadetini ve selametini şöyle ifade etmektedir: '*Bana ıstırab veren, yalnız İslâm'ın mâruz kaldığı tehlikelerdir. Eskiden tehlikeler hariçten gelirdi; onun için mukavemet kolaydı. Şimdi tehlike içeriden geliyor. Kurt, gövdenin içine girdi. Şimdi, mukavemet güçleşti. Korkarım ki cemiyetin bünyesi buna dayanamaz. Cemiyetin basiret gözü böyle körleşirse, îman kalesi tehlikededir. İşte benim ıstırabım, yegâne ıstırabım budur. Yoksa şahsımın mâruz kaldığı zahmet ve meşakkatleri düşünmeğe bile vaktim yoktur. Keşke bunun bin misli meşakkate mâruz kalsam da îman kalesinin istikbali selâmette olsa! Dünya, büyük bir manevi buhran geçiriyor. Manevi temelleri sarsılan garb cemiyeti içinde doğan bir hastalık, bir veba, bir taûn felâketi gittikçe yeryüzüne dağılıyor. Bu müthiş sârî illete karşı İslâm cemiyeti ne gibi çarelerle karşı koyacak? Garbın çürümüş, kokmuş, tefessüh etmiş, bâtil formülleriyle mi? Yoksa İslâm cemiyetinin ter-ü taze îman esaslarıyla mı? Büyük kafaları gaflet içinde görüyorum. İman kalesini, küfrün çürük direkleri tutamaz. Onun için, ben yalnız îman üzerine mesaimi teksif etmiş bulunuyorum.*'⁴⁰

Yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere o, İslâm cemiyetinin içinde bulunduğu manevi buhranlardan kurtulup, mazideki ihtişamlı hale gelebilmesi için çalışmıştır. Bunun da ancak uhuvvetin muhafazasıyla mümkün olabileceğine inanmış ve gayretini buna yoğunlaştırmış bir şahsiyet olarak ortaya çıkmıştır. Eserleriyle bu davaya hizmet etmeye çalışmıştır. Nitekim o, eserlerinde bu konuyu şöyle açıklamıştır; '*Risale-i Nur'u anlamıyorlar. Yahut anlamak istemiyorlar. Beni, skolâstik bataklığı içinde saplanmış bir medrese hocası zannediyorlar. Ben, bütün müsbet ilimlerle, asr-ı*

³⁹ Said Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s.59.

⁴⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 628.

*hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum. Bu hususta en derin meseleleri hallettim. Hatta bu hususta da bazı eserler te'lif eyledim. Fakat ben, öyle mantık oyunları bilmiyorum. Felsefe düzenbazlıklarına da kulak vermem. Ben, cemiyetin iç hayatını, mânevî varlığını, vicdan ve îmanını terennüm ediyorum. Yalnız Kur'ân'ın tesis ettiği tevhid ve îman esası üzerinde işliyorum ki, İslâm cemiyetinin ana direği budur. Bu sarsıldığı gün, cemiyet yoktur.'*⁴¹

Bu gayelerle iman hizmeti yoluna çıkan Bediüzzaman, kendini engellemek isteyenlere hiç aldırış etmediğini ve onların kendini yıldıramayacaklarını yine şu sözleriyle ifade eder: *'Bana, "Sen şuna buna niçin sataştın?" diyorlar. Farkında değilim. Karşımda müthiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor. İçinde evlâdım yanıyor, îmanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeğe, îmanımı kurtarmağa koşuyorum. Yolda biri beni kösteklemek istemiş de ayağım ona çarpmış. Ne ehemmiyeti var? O müthiş yangın karşısında bu küçük hâdise bir kıymet ifade eder mi? Dar düşünceler! Dar görüşler!'*⁴²

Bediüzzaman, kendi amaç ve vizyonundan da bahsetmekte, yaptığı hizmetlerin hedefe ulaşmakta olduğunu dile getirmektedir: *'Beni, nefsin kurtarmayı düşünen hodgâm bir adam mı zannediyorlar? Ben, cemiyetin îmanını kurtarmak yolunda dünyamı da feda ettim, âhiretimi de. Seksen küsûr senelik bütün hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harb meydanlarında, esaret zindanlarında yahut memleket hapisanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim ceza, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı harblerde, bir câni gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilâttan menedildim. Defalarca zehirlendim. Türürlü türürlü hakaretlere mâruz kaldım. Zaman oldu ki hayattan bin defa ziyade ölümü tercih ettim. Eğer dinim intihardan beni menetmeseydi, belki bugün Said topraklar altında çürümüş gitmişti.'*⁴³, *'Ölmekle, yalnız kendimi kurtaracaktım, fakat hayatta kalıp da zahmet ve meşakkatlere tahammül ile bu kadar îmanın kurtulmasına hizmet ettim. Allaha bin kere hamdolsun.'*⁴⁴

Görüldüğü gibi, Bediüzzaman, medreselerin çürüyen ve eskiyen taraflarını görmüş, dini ilimlerin yanında müspet ilimlerin tedrisi ile bunun önlenilebileceğini fark

⁴¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 628.

⁴² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 629.

⁴³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 629.

⁴⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 630.

etmiş, hem yerleşik nizama hem de devrinin yönetici kadroda bulunan insanlarına baş kaldırmış bir fikir, düşünce ve eylem adamı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bediüzzaman çocukluğundan beri, çok faâl ve gayretli olduğundan, yalnız bir üstad ve medresede ders almakla yetinmemiştir. Şark'ın meşhur âlim ve şeyhlerinden ders alıp istifade etmiştir. Bediüzzaman bir süre sonra medrese hayatını terk ederek, pederinin yanına gelip evde kalmıştır. O sıralarda gördüğü bir rüyadan bahsedilir. Kendi ifadesine göre, rüyasında Hz. Muhammed (s.a.v.)'i sırat körüsünde görmüş, Pegamberimiz'de (s.a.v.) ona, etrafındaki âlimlere soru sormamasını ve İslâm'ı öğrenmekle yetinmemesini, ilmin yanında düşünüp insanlara anlatmasını da tavsiye etmiştir.⁴⁵ Onun bu rüyadan çok etkilendiği ve İslâm'ın mukadderetini için şevklendiği ifade edilmiştir.

Bediüzzaman'ın esas ilim tahsil etmeye başladığı yıllar, bu rüyanın peşi sıra gelen dönemler olmuştur. *Tarihçe-i Hayat*'ta bu konulara şu şekilde değinilmiştir: '*Bayezid'de (günümüzde Ağrı iline bağlı Doğu Beyazıt) Şeyh Mehmed Celâlî Hazretlerinin nezdinde yaptığı bu hakikî ve ciddî tahsili, üç ay kadar devam etmiştir. Fakat pek gariptir. Zira Şarkî Anadolu usûlü tedrisiyle, Molla Câmi'den nihayete kadar ikmal-i nüсах etmiştir. Buna da her kitaptan bir veya iki ders, nihayet on ders okumakla muvaffak oldu ve geriye kalanını terk etmiştir. Hocası Şeyh Mehmed Celâlî Hazretlerine için böyle yaptığını sorulduğunda Molla Said cevaben: 'Bu kadar kitabı okuyup anlamaya muktedir değilim. Ancak, bu kitaplar bir mücevherat kutusudur, anahtarı sizdedir. Yalnız sizden şu kutuların içinde ne bulunduğunu göstermenizin istihdamındayım, yâni bu kitapların neden bahsettiklerini anlayayım da, bilâhare tab'ıma (tabiatıma) muvafık olanlara çalışırım.'*⁴⁶ demiştir.

Almış olduğu ilim ve onların üzerine yoğunlaştığı düşünce sistemi ile Bediüzzamân'da bir teceddüt fikri oluşmuş ve bu anlayışını, medrese eğitim usullerinde de göstermek istemiştir. Bundan dolayı da medreselerde okutulmakta olan çok sayıdaki hâşiye ve şerhlerle meşgul olmak istememiştir. Medreselerde okutulmakta olan herhangi bir kitabı eline aldığı anda ise, sürat-i intikâl ile yoğunlaşıp onu kavramaya çalışmıştır. Örneğin; *Cem'ü'l-Cevâmi'*, *Şerhü'l-Mevâkıf* ve İbnü'l-Hacer'in hadislerle ilgili kitaplarını medrese eğitiminden farklı olarak kendi kendine kısa bir zaman

⁴⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 32.

⁴⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 33.

içerisinde okumuş ve onlar üzerinde düşüncelerini teksif etmiştir.⁴⁷

İlim öğrenmeye farklı bir anlayışla yaklaşan Bediüzzemân, artık kendi düşünce sistemini ortaya koymaya başlamış, ilmî suallere vermiş olduğu cevaplarla herkesin dikkatini üzerine çekmeye ve düşündürmeye başlamıştır.⁴⁸

Onun, devrindeki ve mazideki düşünce akımlarını çok iyi bir şekilde takip ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim hayatından kısa bir kesit de olsa bir dönem İşrak felsefesine yönelmiş ve bedenini riyazete alıştırmıştır. Çünkü İşrâkîlerde riyazetin, düşünmeyi geliştirdiğine dair bir inançları vardır. Yaklaşık on üç yaşlarındayken Bediüzzaman, yemeyi büyük oranda azaltmış, bazı zaman çeşitli bitkiler yiyerek hayatını devam ettirmeye çalışmıştır.⁴⁹ İnsanlarla da nadir konuşmaktadır. Riyazet ve inziva hallerini Molla Ahmed Hâni Hazretlerinin çile odasında geçirmiştir. Bu nedenle halk arasında; *'Bediüzzaman, Ahmed-i Hâni Hazretleri'nin feyzine mazhar oldu'* denilmiştir.⁵⁰

Sonra, ulemadan mümtaz simaları ziyaret edip görüşmeye karar vermiş ve bunun için hocasından izin istemiştir.⁵¹ Bitlis'te Şeyh Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin yanına giderek, iki gün kadar yanında bulunmuştur. Şeyh Mehmed Emin Efendi, kendisine âlim kıyafetiyle dolaşmasını teklif etmiş, ama Molla Said de cevaben: *'Ben henüz sinn-i bülûğa vâsıl olmadığım için, muhterem bir müderris kıyafetini kendime yakıştıramıyorum. Ve ben bir çocuk iken, nasıl hoca olabilirim'*⁵² diyerek teklifini kabul etmemiştir.

Bundan sonra, Şirvan'daki biraderinin yanına gitmiştir. Orada büyük kardeşiyle ilk görüşmede aralarında şöylece kısa bir konuşma geçmiştir;

Molla Abdullah:

- *"Sizden sonra ben Şerh-i Şemsî kitabını bitirdim, siz ne okuyorsunuz?"*

Bediüzzaman:

- *Ben seksen kitab okudum:*

Molla Abdullah:

- *Ne demek?"*

Bediüzzaman:

⁴⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁴⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁴⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁵⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁵¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁵² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 35.

- *İkmâl-i nüisah (tamamladım) ettim ve sıranıza dâhil olmayan birçok kitapları da okudum.*

Molla Abdullah:

- *Öyle ise seni imtihan edeyim?*

Bediüzzaman:

- *Hazırım, ne sorarsanız sorunuz!*⁵³

Bunun üzerine Molla Abdullah, kardeşine çeşitli sorular yöneltmiş, almış olduğu cevaplardan dolayı gayet memnun olmuş ve ona takdirlerini bildirmiştir.

Bediüzzaman, buradan da Siirt'e Molla Fethullah Efendi'nin medresesine gitmiştir. Molla Fethullah'ın, Molla Said'le: aralarında geçen konuşma şöyle geçer:

“- *Geçen sene Süyûtî okuyordunuz, bu sene Molla Câmi' mi okuyorsunuz?*

Bediüzzaman:

- *Evet, "Câmi' i bitirdim.*

Molla Fethullah hangi kitabı sordu ise, *'bitirdim'* cevabını alınca, tahayyürde kaldı. Bu kadar kitabı bitirdiğini, hem de az zamanda bitirdiğini anlayamadı, taaccüb etti ve dedi:

- *Geçen sene deli idin, bu senede mi delisin?*

Bediüzzaman:

- *'İnsan başkasına karşı kesr-i nefis için hakikatı ketmedebilir. Fakat babadan daha muhterem olan üstadına karşı hakikat-ı mahzdan başka bir şey söyleyemez. Emrederseniz, söylediğim kitablardan beni imtihan ediniz' der.*⁵⁴

Molla Fethullah hangi kitaptan sormuşsa, Said Nursi cevabını güzelce vermiştir.

Bunun üzerine bu konuşmaları dinleyen ve bir sene evvel Said'in hocası olan Molla Ali-i Suran adındaki zat, kendilerinden ders almaya başlamıştır.

Daha sonra Molla Fethullah ile aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

- *Pek âlâ, zekâda harikasınız, fakat hızınız nasıldır? Makamat-ı Harîriyeden birkaç satırını iki defa okumakla hızzedebilir misiniz?* diyerek kitabı ona uzatmıştır.

Molla Said kitabı almış ve bir yaprağını bir defa okuyarak ezberlemiş ve ona aynen okumuştur.

Molla Fethullah:

⁵³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 34.

⁵⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 36.

- *Zekâ ile hıfzın ifrat derecede bir kimsede tecemmuu nâdirdir*, diyerek hayretini ifade eder.

Bu gibi hadiselerin neticesinde Molla Fethullah'ın etrafındakilere şöyle dediği nakledilmektedir: *'Bizim medreseye gayet genç bir talebe geldi. Her ne sual ettimse bilâ-tevakkuf cevab verdi. Bu yaşda zekâsına ve ilmine ve fazluna hayran kaldım.'*⁵⁵ Medresedekiler bir yerde toplanır ve çeşitli sorular yöneltirler. Bediüzzaman da, sorulan bütün sorulara tereddüt etmeden cevap verir. Onu gören herkes, harikulâde bir genç olduğunu tasdik ve takdir eder.

Daha sonra Said Nursi, Siirt'e bağlı Tillo kasabasında bulunan Kubbe-i Hasiye denilen bir tekke de kalır. *Kamus-u Okyanus* adındaki Arapça bir sözlüğü sin maddesine kadar ezberler. Ne fikre binaen kamusu ezberlediği sorulduğunda ise, *'Kâmus her kelimenin kaç mânaya geldiğini yazıyor; ben de bunun aksine olarak her mânaya kaç kelime kullanıldığını gösterir bir kamus vücuda getirmek merakına düştüm.'*⁵⁶ cevabını verir. Onun verdiği bu cevap, lügat ilmi açısından çok önemlidir. Zira o, bu düşüncesi ile bir manaya delalet eden kelimelerleri toplayan değişik bir sözlük yazmayı düşünmüştür.

Bediüzzaman, ilmi ve deneyimi arttıkça yerinde durmaz, öğrendiği ilmi yaymaya çalışır. İlk olarak halk arasında namı kötü yayılan Miran aşireti reisi Mustafa Paşa'ya emr-i bil mâruf (iyiliği emretmek) kastiyle gider. *Tarihçe-i Hayat*'ta bu konudan şöyle bahsedilir: *'... Molla Said'e ne için buraya geldiğini sorulunca, Molla Said cevaben:*

"- Seni hidayete getirmeye geldim. ..." der.

O da: *"Benim Cezire'de (Cizre) çok âlimlerim var; eğer hepsini ilzam edebilirsen senin dediğini yaparım, eğer ilzam edemezsen seni Fırat Nehrine atarım."* der. *Molla Said:*

"- Bütün ülemayı ilzam etmek benim haddim olmadığı gibi, beni de nehre atmak senin haddin değildir. Fakat ülemaya cevab verince, sizden birşey isterim ki, o da mavzer tüfeğidir." demiştir.

Bunun üzerine âlimlerle görüşmek üzere birlikte Cizre'ye gitmişlerdir. Âlimlerle görüşme esnasında çay ikram edilmiştir. Molla Said, kendi çayını içtikten

⁵⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 37.

⁵⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 39.

sonra dalgın dalgın karşısında bulunan bir iki âlimin de çayını içmiş, ama onlar farketmemişlerdir. Bunu fark eden Mustafa Paşa şöyle demiştir:

“Ben okumuş değilim, fakat Molla Said ile mücadelenizde mağlûb olacağınızı şimdi anlıyorum. Zira bakıyorum ki, siz düşünmekten çaylarınızı unuttuğunuz halde, Molla Said kendi çayını içtikden başka iki üç bardak da sizin çayınızı içti.”

Bunun üzerine Molla Said, âlimlere şöyle der:

“- Efendiler! Bendeniz vaat etmişim, hiç kimseye sual sormam, binaenaleyh suallerinize muntazırım.”

Âlimler, ona yaklaşık kırk kadar soru sormuşlar, Said Nursi’de hepsini cevaplandırmıştır. Ancak bir süre sonra sorulardan birine yanlış cevap verdiğini hatırlayan Bediüzzaman, oradan ayrılmakta olan âlimlere;

“- Affedersiniz, bir sualin cevabını yanlış söylediğim halde farkına varmadınız,” demiş ve cevabını düzeltmiştir.

Âlimler, Bediüzzamanın bu davranışını takdir ederek ona: *‘İşte şimdi hakkıyla bizi tam ilzam ettiniz!’* demişlerdir.⁵⁷

Bütün bu cereyan eden hâdiseler sonucu, Molla Said’i Meşhur, Şark bölgesinde ilmî, siyasî ve toplumsal çevrelerce tanınır ve sevilir hale gelir.

Molla Said, Mardin’de, birisi Cemâleddin-i Efganî’nin müridi, diğeri ise Sünûsi tarikatından iki kişi ile görüşür. Onlardan, hem Cemâleddin-i Efganî’nin düşüncelerini hem de Sünûsî tarikatının mahiyetini öğrenir. Bu görüşmelerin onda etkili olduğu ve bundan sonraki hayatında İttihad-ı İslam fikrinin giderek önem kazandığı, hayatına ve eserlerine bakınca görülmektedir.

Molla Said henüz onbeş yaşlarındayken, Osmanlı zorlu ve kritik bir dönemi yaşamaktadır. Bu dönemde içerden ve dışardan İslâmiyet’e karşı tenkitler her geçen gün artmaktadır. Bediüzzaman da maneviyata karşı ortaya çıkan bu tenkitleri gidermek için her türlü ilme ve fenne ait eserleri tetkike koyulmuştur. Osmanlı medreselerinde okutulmakta olan *Metâli* ve *Mevâkıf* adlı kelimine ait eserleri, alet ilimleri denilen sarf, nahiv, mantık ve benzerlerini, yine dini ilimlerden tefsir, fıkıh ve hadise dair kırk kadar kitabı okumuş ve ezberlemiştir. Hattâ her gün okumak şartıyla, ezberlediği kitapları üç ayda bir tekrar ettiği de söylenmektedir.⁵⁸

⁵⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 40.

⁵⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 45.

Ayrıca o, şarkın büyük âlim ve şeyhlerinden olan Seyyid Nur Mehmed, Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî, Şeyh Fehim ve Şeyh Mehmed Küfrevî gibi zâtlarla da görüşmüş, onlardan manevi terbiye, ilim ve irfan hususunda ayrı ayrı dersler almıştır.⁵⁹

Hasan Paşa'nın daveti üzerine Molla Said Van'a iline giderek orada on beş sene kadar kalır. Aşiretler arası anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapmak ve halkı irşâd etmek için bölgede çeşitli seyahatler gerçekleştirir. Ayrıca bu seyahatlerinde o, vali ve memurlarla da ilmî görüşmeler yapar. Bu istişareler sonucunda Bediüzzaman artık bu asırda, yalnız eski tarzdaki medrese usulü eğitimle İslâm'a insanlığa hizmet edilemeyeceğine kanaat getirmiş ve klasik medrese eğitiminin yanı sıra zamanın fen ve beşerî ilimlerin de tahsiline lüzum görmüştür. Bediüzzaman bu görüşünü yine bu sıralarda kaleme aldığı *Münazarat* adlı eserinde şöyle ifade etmiştir; "Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit; birincisinde taassub, ikincisinde hile, şübhe tevellüd eder."⁶⁰

Van'da bulunduğu zamanda Bediüzzaman, sadece dini ilimleri değil aynı zamanda yukarıda bahsedildiği üzere diğer ilimlerle de meşgul olmuştur. *Tarihçe-i Hayat*'ta bundan şu şekilde bahsedilmektedir: 'Bu kanaati hâsıl ettiği o zamanda, ulûm-u müsbete denilen bütün fenleri tetebbua başlayarak pek kısa bir zamanda Tarih, Coğrafya, Riyaziyat, Jeoloji, Fizik, Kimya, Astronomi, Felsefe gibi ilimlerin esaslarını elde etmiştir. Bu ilimleri bir hocadan ders alarak değil, yalnız kendi mütalâası sayesinde hakkıyla anlamıştır. Meselâ; bir Coğrafya muallimini, mübahaseye girişmeden evvel, yirmi dört saat içerisinde eline geçirdiği bir coğrafya kitabını hıfz etmek suretiyle, ertesi gün Van Valisi merhum Tahir Paşanın konağında onu ilzam eder. Ve yine aynı surette bir muaraza neticesinde beş gün zarfında Kimya-yı Gayr-ı Uzvîyi (İnorganik Kimya) elde ederek, Kimya muallimiyle muarazaya girişir ve onu da ilzam eder. İşte pek genç yaşındaki mezkûr harikulâdeliklere ve bahr-ı umman halinde bir ilme malikiyetine şahid olan ehl-i ilim, Molla Saide 'Bediüzzaman' lâkabını vermiştir.'⁶¹

Bediüzzaman, o zamana kadar edindiği fikir ve mütalâalar ile ilmi ve dini eğitim usullerini de göz önünde bulundurarak, zamanın ihtiyaçlarını da göz önüne

⁵⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 46.

⁶⁰ Said Nursi, *Münazarat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 45.

⁶¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 47.

olarak kendisine mahsus bir eğitim usulü ortaya koymuştur. O, bu metodunu şu şekilde özetlemektedir; *'Hakaik-i diniyeyi asrın fehimine uygun en yeni izah ve beyan tarzlarıyla isbat etmek suretiyle talebelerini tenvir etmektir.'*⁶²

Bediüzzaman, Van'da bulunduğu zamanlarda, bazı hususlarda o bölgenin âlimlerinde pek rastlanmayan kendine özgü birtakım uygulamaları vardı. Bunlardan en belirginleri kesinlikle hiç kimseden hediye, para almaz ve hiçbir âlime soru sormazdı. Ancak sorulan sorulara cevap verirdi. O, bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: *'Ben ulemanın ilmîni inkâr etmem; binaenaleyh kendilerinden sual sormak fazladır. Benim ilmînden şüphelenenler varsa sorsunlar, onlara cevap vereyim.'*⁶³ Bediüzzaman kendi hediye almadığı gibi yanında bulunan talebelerine de zekât ve hediye almayı yasaklamıştır. Çünkü onlara yalnız Rıza-yı İlâhî için dine ve ilme çalışmalarını tavsiye etmiş, aza kanaat edip kimseye minnet etmemelerini söylemiştir. Ona göre din ve iman hizmetine koşan kişinin daima bu konuda kendini engelleyecek dünyevî hiçbir şeyle alâka peyda etmemesi gerekirdi. Bunu, şu şekilde dile getirmiştir: *'Bütün malımı bir elimle kaldırıp götürmeliyim.'* Böyle bir yaşam tarzının ancak gelecek zamanlarda anlaşılabilirliğini şöyle demiştir: *'Bir zaman gelecek, herkes benim bu halime gıpta edecektir. Saniyen, mal ve servet bana lezzet vermiyor; dünyaya ancak bir misafirhane nazariyle bakıyorum.'*⁶⁴

Bediüzzaman din ve fen ilimlerinin bir arada okutulacağı yeni eğitim-öğretim sistemi düşüncelerini fiiliyata geçirmek üzere Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun merkezleri olan Van ve Diyarbakır'da *'Medresetüzzehra'* adında birer üniversite açmayı düşünür. Bu sebeple zamanın Van valisi Tahir Paşa'ya düşüncelerini anlatır. Böyle bir düşüncenin ancak Osmanlı Payitahtından halledilebileceği kanaati hâsıl olunca İstanbul'a gider.⁶⁵ Orada âlimlerle görüşmelerde ve ilmi münazaralarda bulunur. Onları Doğu ile ilgili çeşitli konularda aydınlatır ve ikna eder. Şarkın ilmî seviyesine onların dikkatlerini çeker. O zamanlar Fatih semtinde bulunan Şekerci hanındaki kaldığı odanın kapısına şöyle bir tabela astırır; *'Burada her müşkül halledilir; her suale cevap verilir, fakat sual sorulmaz.'*⁶⁶

Mısır'daki Ezher Üniversitesi'nin ileri gelen müderrislerinden Şeyh Bahîd

⁶² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 48.

⁶³ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 48.

⁶⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 48.

⁶⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 52.

⁶⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 52.

Efendi ile İstanbul âlimlerinden bir grup, Ayasofya camiinde namaz kıldıktan sonra beraber çıkıp bir çayhanede otururlar. İstanbul âlimleri bir münazara zemini hazırlamak için Mısırlı müderrise Bediüzzaman'ı tanıtırlar. Bediüzzaman'ın nâmını önceden duyan Şeyh Bahîd Efendi, bu genç âlimin İslam âlemiyle ilgili geleceğe dair sosyal ve siyasî öngörülerini anlamak için Bediüzzaman'a şöyle bir soru yöneltir: ‘ مَا تَقُولُ فِي حَقِّ الْأُورُوبَانِيَّةِ وَالْعُثْمَانِيَّةِ (Avrupa ve Osmanlılar hakkında ne diyorsunuz, fikriniz nedir?)’

Buna karşı Bediüzzaman'ın verdiği cevap şöyle olur: ‘ إِنَّ الْأُورُوبَا حَامِلَةٌ بِالْإِسْلَامِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا وَالْعُثْمَانِيَّةُ حَامِلَةٌ بِالْأُورُوبَانِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا (Avrupa, bir İslâm devletine hâmilelerdir, günün birinde onu doğuracak; Osmanlılar da Avrupa ile hâmilelerdir, o da onu doğuracak.)’

Bu cevaba karşı Şeyh Bahîd Efendi hayranlığını gizleyemez ve şöyle der: ‘Bu gençle münazara edilmez, ben de aynı kanaatteyim. Fakat bu kadar veciz ve beliğâne bir tarzda ifade etmek, ancak Bediüzzaman'a hastır.’⁶⁷

Bediüzzaman, İstanbul'da bulunduğu zaman zarfında Sultan Reşad'la da görüşür ve ona üniversite planını dile getirir. Devlet yönetimi, o sıralarda Kosova'da, büyük bir İslâm üniversitesinin kurulmasını kararlaştırmıştır. Bediüzzaman ise onlara: ‘Şark, böyle bir dârülfünuna daha ziyade muhtaçtır ve Âlem-i İslâmın merkezi hükmündedir.’ der. Padişah, Şarkta da böyle bir dârülfünun açılacağını ona vâdetmiştir. Bilâhere Balkan Harbinin çıkmasıyla, Kosova istilâ edilir, bunun üzerine Bediüzzaman padişaha müracaatla Kosova'daki dârülfünun için tahsis edilen on dokuz bin altın liranın, şarkta kurulmasına vâdettiği dârülfünun için verilmesini talep eder ve bu talebi de kabul edilir.⁶⁸ Bediüzzaman bunun üzerine Van'a hareket eder. Van Gölü kenarındaki Edremit'e o dârülfünunun temeli atılır. Fakat ne çare ki I. Dünya savaşının çıkmasıyla, bu teşebbüs geri kalır.⁶⁹

Bediüzzaman İstanbul'da bulunduğu dönemlerde ilmi ve dini çalışmalarını sürdürmüştür. Arkadaşlarından bazılarıyla birlikte ‘ittihad-ı Muhammedî’ adıyla bir cemiyet kurmuşlardır.⁷⁰ Cemiyet İngilizler'in İstanbul'u işgal etmesi zamanlarında bazı çevrelerin manda ve himaye düşüncelerine karşı o, hep hürriyeti savunmuştur. Bunun

⁶⁷ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 52.

⁶⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.105.

⁶⁹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.107.

⁷⁰ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 54.

yanında 1915-1917 yıllarında Dâr-ul Hikmeti'l-İslâmi'ye azalığı (Diyânet İşleri Başkanlığı üyeliği) da yapmıştır.⁷¹ İngilizlerin İstanbul'u işgali sırasında halkın direnişini arttırmak için Bediüzzaman, o zaman ki siyasi ve toplumsal çalkantılara çare olabilecek çok sayıda fikirlerini muhtelif gazete ve dergilerde makaleler yoluyla beyan etmiştir. *Hutuvat-ı Sitte* adlı çalışması bunlardan birisidir.⁷² Hatta meşhur 31 Mart hadisesinde bir grup isyancıyı konuşmalarıyla yatıştırmış ve daha büyük olayların çıkmasını engellemiştir.⁷³

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Bediüzzaman'ın İstanbul'da Kurtuluş Savaşı yıllarındaki gayretleri sebebiyle, hükümette vazife alması için Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya davet edilmiştir.⁷⁴ Bir süre Ankara'da kalıp vaziyete baktıktan sonra Ankara'da ki ortamın ilmî ve dinî çalışmalara müsait olmadığı kanaatine varmıştır. Arkadaşlarından bazılarının kalması yönündeki ısrarlarına rağmen Van'a gider ve Erek Dağı'ndaki eski bir kiliseden kalma yerde âdeta inzivaya çekilerek orayı kendine medrese yapar. Ancak Şeyh Said'in eylemleri gibi, yeni kurulan Cumhuriyet'e karşı bölgede bazı isyanlar başlamıştır. Muhtemel bir isyana karışabilir zannıyla Bediüzzaman, önce Burdur'a oradan da 1925 yılında Anadolu'nun ücra bir köşesi olan Isparta'nın Eğirdir İlçesinin Barla Köyüne sürülmüştür.⁷⁵

1.3. BEDİÜZZAMAN'IN ESERLERİ

Barla hayatı, ücrada ölüp gider düşüncesiyle sürülen Bediüzzaman Said Nursi için âdeta yeniden diriliş yeri olmuş, büyük eser *Risale-i Nur Külliyyâtını* burada telif etmeye başlamıştır. *Risale-i Nur Külliyyatı* on dört ana kitaptan ve bunun yanında Van ve İstanbul'da telif ettiği diğer kitaplardan oluşur. Bunlar: *Sözler*, *Mektubat*, *Lemalar*, *Şualar*, *Tarihçe-i Hayat*, *İşaratül İ'caz*, *Mesnevî-i Nuriye*, *Sikke-i Tasdik-i Ğaybi*, *Barla Lahikası*, *Emidağ Lahikası*, *Kastamonu Lahikası*, *Muhakemat*, *Münazarat*, *Sünihat*, *Tuluat*, *İşarat*, *Nurun İlk Kapısı*, *Hutuvat-ı Sitte* gibi eserlerdir. Eserlerini dönemin dili Osmanlıca olarak telif etmiştir. Arapça olarak yazdığı *Mesnevi-i Nuriye*, *İşaratül İ'caz* ve *Hutbe-i Şâmiye* gibi bazı eserlerini istifadesi kolay olsun diye, Türkçe'ye tercüme etmiştir.

⁷¹ Said Nursi, *Mektubat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 417; *Tarihçe-i Hayat*, s.138.

⁷² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*; s.138; Said Nursi, *Şualar*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 539.

⁷³ Said Nursi, *Divan-ı Harbi Örfi*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s. 82.

⁷⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.138.

⁷⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s.151.

Bediüzzaman'ın eserlerinde bahsettiği başlıca üç dönemi vardır. Bunlar:

1. Eski Said: Bu dönem doğumundan 1921 yılına kadardır.
2. Yeni Said: Bu dönem 1921 yılından 1950 yılına kadardır. Bu dönem Ankara'dan Van'a doğru giderken başlar.
3. Üçüncü Said Dönemi: 1950 yılından sonra yerleştiği Isparta'da başlar ve vefatına kadar devam eder.

Bediüzzaman eski Said'den yeni Said'e inkılâbını şöyle anlatmaktadır; '*Ayıldım... Eski Said kaybolmuş Yeni Said olarak kendimi gördüm.*'⁷⁶

Bediüzzaman'ın eserlerindeki verdiği bilgilere göre hayatında ki bu dönemlerin genel olarak özellikleri ise şu şekildedir: Eski Said, daha ziyade aklî gidiyordu, Yeni Said ise ilhama da mazhardır, akıl-kalp ittifakıyla hareket eder.⁷⁷ Eski Said hayatın geniş dairelerinde hizmet ederdi, Yeni Said ise sürgünde, garip, kimsesizdir, gelecek nesillerin hidayetine vesile olacak nurlu Kur'an reçetelerini yazmakla meşguldür. Eski Said üst düzey Arabî dersleri talebelerine ders verirken, Yeni Said Molla Hamide *Kur'an* dersi vermeyi son derece önemsemektedir. Çünkü şartlar değişmiştir, şartlara göre hizmet metotlarının da değişmesi gerekir.

Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerinin 'Eski Said' ve 'Yeni Said dönemi olarak ifade ettiği, 82 yıllık ömründe telif etmiş olduğu belli başlı eserlerinin isimlerini ve telif tarihlerini vereceğiz.

Eski Said Dönemi Eserleri: İlk eseri: 1899 yılında telif etmiş olduğu '*Kızıl İcaz*'dır. İkinci kitabı: 1909 yılında telif ettiği '*İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi*' dir. Üçüncü eseri: Meşrutiyetin ilanı ile vermiş olduğu nutuk ve bir kısım makalelerinin derlenmiş olduğu 1910 yılında telif edilen '*Nutuk*' isimli eseridir. Bundan sonra; 1911 yılında '*Münazarat*', '*Hutbe-i Şamiye*' daha sonra da '*Muhakemat*' 1912 yılında '*Devai'l- Ye's Zeylinin Zeyli*', 1913 yılında '*Talikat*', 194-1916 yılları arasında telif edilip 1918'de basılmış olan '*İşaratü'l İcaz*', 1919 yılında '*Tarihçe-i Hayat*' sonra da '*Nokta*' isimli eseri, 1920 yılında sırasıyla '*Hutuvat-ı Sitte*', '*Sünihat*', '*Rumuz*', '*Şuaat*', '*Tuluat*', '*İşarat*,' '*Hakikat Çekirdekleri 1*' 1921 yılında '*Hakikat Çekirdekleri 2*' ve '*Lemeat*' isimli eserleri yayınlanmıştır.

⁷⁶ Nursi, *Sözler*, s. 326.; Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 79.

⁷⁷ Nursi, *Emirdağ lahikası*, II, 111, 113.

Eski Said döneminden, Yeni Said Dönemi'ne geçiş olarak kabul edilen 1922-1926 yılları arasında da Arapça olarak '*Mesnevi-i Nuriye*' isimli eserini telif etmiştir. Bu zaman zarfında, sıkıntılı ve meşakkatli bir hayatta böyle bir Külliyyatı telif edebilmesini Bediüzzaman, hiçbir zaman kendisine mâl etmemiştir. Kendisine bu yönde teveccühte bulunanlara; '*Risale-i Nur benim değil, Kur'an'ın malıdır,*⁷⁸ *ilham ve istihracdır.*⁷⁹ şeklinde cevap vermiş ve kendini övgülerden uzak tutmuştur. 'Yeni Said' dönemine ait eserlere '*Risale-i Nur*' ismi verilmiştir. Bu ismin verilmiş sebebi Bediüzzaman tarafından şöyle açıklanmıştır: '*Otuz üç adet Sözler'in, otuzüç adet Mektubat'ın mecmuuna Risaletü'n-Nur namı verilmesinin sırrı şudur ki: Bütün hayatımda "nur" kelimesi her yerde bana rast gelmiş. Ezcümle: Karyem Nurs'tur. Merhum Validemin ismi Nuriye'dir. Nakşı üstadım Seyyid Nur Muhammed'dir. Kadiri üstadım Nureddin; Kur'an üstadlarımdan Nuri; talebelerimden benimle en ziyade alâkadar Nur isimli bulunanlardır. Kitaplarımı en ziyade izah ve tenvir eden nur misalidir. Kur'an-ı Hâkim'deki en evvel aklıma, kalbime parlayan ve fikrimi meşgul eden (Nur) âyetidir. Hem Hakaik-i İlahiyede müşkilatımın ekserisini halleden Esmâü'l-Hüsna'dan Nur İsm-i nuranisidir. Hem Kur'an'a şiddet-i şevk ve inhisar-ı hizmetim için hususi üstadım Zinnureyn'dir.*'⁸⁰

Yeni Said dönemi eserleri 1926'dan 1949'a kadar yaklaşık 22-23 yıllık bir zaman zarfında peyderpey yazılmış ve neşredilmiştir. Bediüzzaman'ın yazmış olduğu eserlerin telif tarihleri şöyledir.

<u>Eserin Adı</u>	<u>Telif Tarihi</u>
<i>Et-Tefekkürü el-İmaniyyu er-Refi'</i>	1918-1930
<i>Nur'un İlk Kapısı</i>	1925
<i>Sözler</i>	1926-1930
<i>Mektûbat</i>	1929-1934
<i>Barla Lahikası</i>	1926-1935
<i>Lem'alar</i>	1932-1936
<i>Şualar</i>	1936-1949
<i>Kastamonu Lahikası</i>	1936-1943
<i>Emirdağ Lâhikası-I</i>	1944-1947

⁷⁸ Nursi, *Mektubat*, s. 368.

⁷⁹ Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 83.

⁸⁰ Said Nursî, *Barla Lahikası*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 276.

<i>Emirdağ Lâhikası-II</i>	1949-1960
<i>Nur Âleminin Bir Anahtarı</i>	1953

Yukarıda adları geçen risalelerin çoğu, Barla ve Isparta’da telif edilmiştir. Bediüzzaman burada ikamet ettiği yaklaşık dokuz sene zarfında 126 eser telif etmiştir.

Bediüzzaman’ın, ilk zamanlarda el yazması olarak yazılan ve çoğaltılan eserleri, sonraları teksir makineleri alınarak çoğaltılmaya başlanmıştır. Ancak 1954’ ten sonra *Nur Risaleleri* kitaplar halinde matbaalarda Latin harfleriyle bastırılması mümkün olmuştur. Zaman içerisinde Bediüzzaman, eserlerin üzerinde ekleme veya çıkarma gibi bazı değişiklikler yapmıştır. Bazı risaleleri hususi kişilere yazdığı için kitaplara dâhil etmemiş, bazılarını da ‘*bir derece mahremdir*’ diyerek Latin harflerine çevrilmeden Osmanlıca olarak kalmasını istemiştir. 18. *Lem’a* ve *İşaratü’l İ’caz* tefsirindeki münafıklar bahsi bunlara örnektir. Bu risalelere ancak *Risale-i Nur Külliyyatını* tam olarak okuyup anlayanların muhatap olabileceğini, yoksa yanlış anlaşılmalara sebep olabileceğini düşünmüştür. Günümüzde birçok yayınevi tarafında baskısı olan *Nur Risaleleri’nde*, o zamanlarda Bediüzzaman’ın basılmasını müsaade etmediği bazı risalelere veya cümlelere yer verilmiştir. Bu yüzden bazı yayınevlerinin baskılarında küçük değişiklikler olabilmektedir. Yoksa aslında her hangi bir değişiklik söz konusu değildir. “*Risale-i Nur’un Kudsî Kaynakları*” adlı kitapta Abulkadir Badıllı, *Risale-i Nur’da* toplam 626 ayet ve 1075 tane de hadis ve diğer Arapça ibarelerin bulunduğunu tespit etmiştir.⁸¹

---

⁸¹ Abulkadir Badıllı, *Risale-i Nur’un Kudsî Kaynakları*, Envar Neşr., İstanbul 1994, s.10.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLE-İ NUR'DAKİ ARAPÇA İBARELER

2.1. ARAPÇA İBARELER

Bediüzzaman, İslâm kültür ve medeniyetinin yazılı eserlerinin birçoğundan istifade etmiş bir şahsiyettir. Arapça, Farsça ve Osmanlıca eserleri büyük oranda gözden geçirmiş, zaman zaman da onlardan eserlerinde alıntılar yapmıştır. Eserlerini dini bir formatta oluşturduğu için Arapça eserlerden çokça istifade etmiş ve *Risale-i Nur Külliyyatında* bu eserlerden çok sayıda iktibaslar yapmıştır. Bunların bir kısmını konu içerisinde çevirisini yaparak açıklamıştır. Telif etmiş olduğu *Risale-i Nur Külliyyatı* da, Arap, Fars ve Türk edebiyatının izlerini taşımaktadır. Ayrıca yer yer Batı edebiyatından isimlere de yer vermiştir. Dolayısıyla Osmanlı Kültür ve Medeniyeti'nin zirve yaptığı bir dönemde ortaya çıkan takdîre şayan bir eserdir.

Bediüzzaman, önceki bölümde de geçtiği üzere *Risale-i Nur'da* toplam 626 ayet ve 1075 tane de hadis ve diğer Arapça ibarelere yer vermiştir. Arap edebiyatından önemli isimlere eserlerinde yer vermiştir. Kur'an'ın i'câzı konusunda başvurulacak kaynakları anlatırken '*Fakat icmalî bir malûmatı elde etmek isteyenler de, belâgatın imamları bulunan Abdülkâhir-i Cürcanî,⁸² Zemahşerî,⁸³ Sekkakî,⁸⁴ Cahız'ın⁸⁵ bu kısım i'caz hakkında -üç tarîk ile- beyan ettikleri malûmattan, mikdar-ı kâfi malûmat elde edebilir.*'⁸⁶ Gibi isimlerden bahsetmiştir. Edebi eserler de telif eden muhaddis İbn Atâullah el-İskenderî'nin⁸⁷ ve eseri *Hikemi Ataiye*'sinden, muhaddis ediplerden Kadı İyaz⁸⁸ ve eseri *Şifâ-i Şerif'ine* de ilgili konularda yer vermiştir. Müslüman ediplerden Ebu Tayyib (el-Mütenebbî)⁸⁹ den isim vererek alıntılar yaparken, Ebu Firas el-Hamedânî,⁹⁰ Ali Maverdî⁹¹ gibi meşhur ediplere ise isim vermeden eserlerinden alıntılar yaparak yer vermiştir. İbnü'l Mu'tezz'i⁹² ise yine adını vermeden '*Kudsî Şâir*'

⁸² Nasrullah Hacımuftüoğlu, "Abdulkâhir Cürcanî", *TDVİA*, I, 247.

⁸³ Nuri Yüce, "Zemahşerî", *MEB İslam Ans.*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, XIII, 509.

⁸⁴ İsmail Durmuş, "Sekkakî", *TDVİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, 332.

⁸⁵ Ramazan Şeşen, "el-Cahız", *TDVİA.*, İstanbul 1993, VII, 20.

⁸⁶ Said Nursî, *İşarat-ül İcaz*, Envar Neşr. İstanbul 1996, s. 121.

⁸⁷ Brockelmann, "el-İskenderî İbn Ataullah", *MEB, İslam Ans.* Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 987.

⁸⁸ M.Yaşar Kandemir, "Kadı İyaz", *TDVİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 118.

⁸⁹ Nursi, *Muhakemat*, s. 99.; İsmail Durmuş, "Ebu Tayyib el-Mütenebbî", *TDVİA.*, İstanbul 2006, XXXII, 195.

⁹⁰ Mustafa Kılıçlı, "Ebu Firas el-Hamdani", *TDVİA.*, İstanbul 1994, X, 125.

⁹¹ Cengiz Kallek, "Ali Maverdî", *TDVİA.*, Ankara 2003, XXVIII, 180.

⁹² Ahmet Ateş, "İbn-ül Mu'tazz", *MEB, İslam Ans.* Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 869.

diye vasıflandırmaktadır. Edebiyatta, ‘Sultanü’l-aşikin’ olarak tanınan ünlü tasavvuf şairlerinden İbnü’l Fârîd’in⁹³ beyitlerine de yer vermiştir. Yine isim vermeden İşte bir zât bu ihlâslı muhabbeti böyle tabir etmiş: مَا أَنَا بِالْبَاغِي عَلَى الْحُبِّ رِشْوَةٌ ضَعِيفٌ هَوَى يُبْعَى عَلَيْهِ ثَوَابٌ Yani: "Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü mukabilinde bir mükâfat, bir sevab istenilen muhabbet zaîftir, devamsızdır."⁹⁴ Gür sesli güzel konuşan ve yüksek ahlakı sergileyen bu cümlelerle isim vermeden sahâbi olan Sâbit İbni Kays’ın⁹⁵(r.a.) sözlerinden alıntı yapmıştır. Arap edebiyatına dair en seçkin dönemlerden olan Cahiliye devrinin şâirlerinden de bahseden Bediüzzaman, o zamanlarda cesaret ve yiğitliğiyle tanınan, Peygamberimiz (s.a.v.)’in de edebî yönünü övdüğü Antere’den⁹⁶, yine cahiliye döneminin edebi yönden mümtaz isimlerinden ‘hatta belâgat dâhîlerinden Sekkakî gibi bir zât; İmri-ül Kays veya başka bir bedevinin ibraz ettiği belâgat incelerini kavramamıştır.’ diyerek⁹⁷ bahsettiği meşhur muallaka şairlerinden İmri-ül Kays İbn Hucr’dan, onların belağat ve fesahatinden bahsetmeden de geçmemiştir. Peygamber (s.a.v.) ’e sevgisini anlatmak için yazılan ‘Kaside-i Bürde’ den ve müellifi Busayrî (Busîrî)⁹⁸ den de bahsederek *Risale-i Nur*’da bundan alıntılar yapmıştır. Meşhur olan Kaside-i Bürde ikidir tanedir. Birisi, muhadram (Câhiliye dönemi şâirlerinden olup İslamiyetten sonra Müslüman olanlar) şâirlerden Kâ’b b. Züheyr’in (ö. 645) Hz. Peygamber (s.a.v.)’e sunduğu ünlü kasidesi, diğeri ise Mısır’lı Busîrî’nin (ö. 1296), Peygamberimiz için yazdığı ünlü kasidesidir.⁹⁹

Bediüzzaman, adlarını yukarıda saydığımız edipleri, İslam’ın ve Kur’an’ın anlaşılması yönünde yapmış olduğu çalışmalarıyla övmektedir. Yine Cahiliye dönemindeki bazı şairleri de Arap edebiyatına olan katkılarından dolayı övmüştür. Diğer taraftan da eleştirdiği isimler de olmuştur. Mesela ‘*Hem üdeba-yı İslâmiye’nin meşhurlarından bedbînlikle (Kötü görüşlü, karamsar) maruf Ebu-l Alâ el-Ma’arri ve yetimane ağlayışıyla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin, o mesleğin nefsi emmareyi*

⁹³ A. J. Arberry, “İbn-ül Farîd”, *MEB, İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 854.

⁹⁴ Said Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 173.

⁹⁵ “Sabit-ibni-kays”, Erişim Tarihi: 26.01.11, <http://kitap.mollacami.com/hayatus-sahabe/hz-sabit-ibni-kays.html>.

⁹⁶ C.Brockelmann, “Antere b. Şeddat el-Absî”, *MEB, İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1965, I, 463.

⁹⁷ Nursî, *İşaratü’- İcaz*, s. 42.

⁹⁸ Mahmut Kaya, “el-Busîrî (Busayrî)”, *TDVİA.*, İstanbul 1992, VI, 470.

⁹⁹ Kenan Demirayak, Mahmut Kaya, “Kasîde-i Bürde (Kaside-i Bür’e)”, *TDVİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 568.

okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle, ehl-i hakikat ve kemalden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip; "Edebsizlik ediyorsunuz, zındıkaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz' diye zecirkârane te'dib tokatlarını almışlar.'¹⁰⁰ Görüldüğü üzere vahyi ve peygamberliği tanımayan, müslümanların içinde inkârcı bir düşünce akımının kıvılcımı olan Ebu'l-Âlâ Ma'arrî'yi¹⁰¹ ve İran asıllı edip, filozof ve aynı zamanda bilim adamı olan Ömer Hayyam¹⁰² gibi bir kişiyi de, dine lakaytlığı dolayısıyla eserlerinde eleştirmiştir. Fakat bu eleştirileri yaparken oldukça hikmetli davranmıştır. Hiçbir zaman eserlerinde bâtil şeyleri iyice tasvir ederek okuyucunun hayalen bile müteessir olmamasına özen göstermiştir. Mesela: 'İslâm hükemasının Eflatunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhî-i meşhur Ebu Ali İbn-i Sina, yalnız tıb noktasında كَلُوا وَ اشْتَرُوا وَ لَا تُسْرِفُوا âyetini şöyle tefsir etmiş...' ¹⁰³ şeklinde ifadelerle de, konuyla ilgili olarak alıntı yapacağı eserden özü neyse onu almıştır. Tafsilata veya gereksiz bir konuya kesinlikle girmemiştir. 'Fena ve fâni bir adamın, güzel ve bâki şöyle bir sözü var.'¹⁰⁴ diye bir alıntıyla da dini, itikadî veya ahlaki kişiliğini beğenmese de, kişi adı vermeden ve rencide etmeden, uygun gördüğü özlü ve güzel bir sözü, o kişinin edebi ve mesleki yönünü de takdir ederek eserlerine almıştır.

Bediüzzaman'ın eserlerindeki üslûpla ve alıntılar yaptığı Arapça ibarelerle ilgili genel bir bilgi vermeye çalıştık. Burada Bediüzzaman'ın çeşitli konuları işleyişi esnasında konularla ilgili verdiği ibareleri ve neler anlattığı hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağız. Tekrar mahiyetinde olan yerler bir defa alınmıştır. *Risale-i Nur*'da geçtiği yerler ise dipnotlarla gösterilmiştir.

2.1. ŞUALAR

Bediüzzaman, evrenin mükemmelliğini ve düzenini anlatırken, İmam-ı Gazâlî'nin eserlerinde yer alan şu Arapça ifadeye yer vermiş: *لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبْدَعُ مِمَّا كَانَ* ve bunun çevirisini de kendisi şu şekilde zikretmiştir. 'Daire-i imkânda bu mükevvenden daha bedi', daha güzel yoktur.'¹⁰⁵ Muhtemelen bu veciz söz, Mülk

¹⁰⁰ Nursî, *Sözler*, s. 543.

¹⁰¹ Ahmet Ateş, "Ebu-l Alâ Maarî", *MEB. İslam Ans.* Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1964, IV, 67.

¹⁰² Yavuz Unat, "Ömer Hayyam", *TDVİA.*, İstanbul 2007, XXXIV, 66.

¹⁰³ Said Nursî, *Lem'alar*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 147.

¹⁰⁴ Said Nursî, *Mektubat*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 73.

¹⁰⁵ Nursî, *Şualar*, s. 30.; Nursî, *Emirdağ Lahikası*, II, 99.

Süresi ilk âyetlerinin tefsiri niteliğindedir.¹⁰⁶

O, rızık-ı helâl iktidar ve ihtiyar kuvvetiyle kazanılmadığını, belki çalışmasını ve sa'yini kabul eden bir merhamet tarafından verildiğini ve ihtiyacına acıyan bir şefkat canibinden ihsan edildiğini söyler ve darb-ı mesel haline gelen aşağıdaki şiire yer verir:

كَمْ عَالِمٍ عَالِمٍ أَعْيَتْ مَدَاهِبُهُ وَ جَاهِلٍ جَاهِلٍ تَلَفَاهُ مَرْزُوقًا

'Nice âlimler var ki geçim sıkıntısı içindedirler. Nice cahiller de vardır ki varlık içinde yüyüyorlar.'¹⁰⁷

Bediuzzaman, maddî hastalıkların insanların duyu organlarında bazı noksanlıklarla lezzet almalarını engellediği gibi manevi hastalıklarında manen, ruhun alacağı feyzi ve lezzeti olumsuz etkilediğini iman ve ibadetten zevk alamayacağını ifade etmekte ve aşağıdaki ifadeye yer vermektedir: قَدْ يُنْكِرُ الْمَرْءُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَ يُنْكِرُ الْقَمَّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ 'Kör adam, güneşin ışığını bilmez. Hasta ağız da suyun tadını almaz.'¹⁰⁸

Kader hususunda da Arap ve diğer müslümanların dillerinde darb-ı mesel olmuş Kader hususunda da Arap ve diğer müslümanların dillerinde darb-ı mesel olmuş 'Kadere iman eden, gamlardan kurtulur.' sözüne yer vermekte, şöyle demektedir: 'Kadere İmân olmazsa hayat-ı dünyeviye saadeti mahvolur. Elîm musibetlerde, ne vakit kadere İmân cihetine bakardım, musibet gayet hafifliyor görüyordum.'¹⁰⁹

Bediuzzaman'ın, talebelerine yazdığı mektuplarında الْخَيْرُ فِي مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ 'Allah'ın seçtiği (dilediği) şeylerde hayır vardır.' ifadesi geçmektedir. Allah'ın, kullarını sevkettiği ve onlar için seçtiği her şeyde hayır vardır. Bu ifadelerde o, talebelerini teselli etmekte, onları daima iyiliğe teşvik etmektedir.¹¹⁰

Onun sık sık tekrarladığı ve talebelerine tavsiye ettiği dua cümlelerinden birisi de: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ وَ الضَّلَالِ 'Küfür ve dalâlet dışında her türlü halimiz için Allah'a hamd olsun.' Burada, küfür ve dalalet dışında her halimize şükretmek gerektiğini, küfür ve dalaletle düşmediğimiz için bile şükür ibadetinde bulunmamızın gerekliliğinden bahsedilmektedir.¹¹¹

Bediuzzaman, hayırlı işlerin zor ve zahmetli olduğunu ifade etmek için

¹⁰⁶ 67. Mülk: 4.

¹⁰⁷ Nursî, Şualar, s. 173; 53. Necm: 49.

¹⁰⁸ Nursî, Şualar, s. 252.

¹⁰⁹ Nursî, Şualar, s. 260.

¹¹⁰ Nursî, Şualar, s. 294.

¹¹¹ Nursî, Şualar, s. 294.

hadislerden iktibas ettiği aşağıdaki ifadeyi kullanmaktadır: *خَيْرُ الْأُمُورِ أَحْمَرُهَا* ‘İşlerin en hayırlısı zorlu olanıdır.’¹¹² O, bu sözü açıklarken şöyle demektedir: ‘Madem biz kadere teslim olup, bu sıkıntıları sırrıyla ziyade sevab kazanmak cihetiyle manevî bir nimet biliyoruz; madem geçici, dünyevî musibetlerin sonları ekseriyetle ferahlı ve hayırlı oluyor, madem hakkalyakîn derecesinde yakînî bir kat’î kanaatımız var ki: Biz öyle bir hakikata hayatımızı vakfetmişiz ki, güneşten daha parlak ve Cennet gibi güzel ve saadet-i ebediye gibi şirindir.’¹¹³

Bediüzzaman’ın delilikle itham edildiği dönemler de olmuştur. Buna binaen o da her insanın tahammül sınırı olduğunu ve bu aşıldığında yine her insanın, diğerlerince delilikle itham edilebileceğini ifade etmek istemiş ve şu ifadeye yer vermiştir: *وَكُلُّ النَّاسِ مَجْنُونٌ وَ لَكِنْ عَلَى قَدَرِ الْهَوَىٰ اخْتَلَفَ الْجُنُونُ* ‘Herkes delidir. Fakat boş şeylerle meşgul olma nispetinde delilik derecesi değişir’.¹¹⁴

Sabır konusunda da *الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ وَالسَّرُورِ* ‘Sabır, ferahlık ve genişliğin anahtarıdır.’ sözüne yer vermekte ve sabır ile bulunduğu hale şükreden kişinin er veya geç Hz. Yusuf misali, neticede zindandan ferahlığa kavuşacağına işaret etmektedir.¹¹⁵

Hîlenin terk edilmesi gerektiğini Arapça şu ifadeyle dile getirmekte: *إِنَّمَا الْحِيلَةُ* ‘esas hîle, hileyi terk etmektir.’ ve şöyle demektedir: ‘Hâlbuki benim gibi en büyük hîleyi hîlesizlikte bulan pervasız, alâkasız bir insanın, değil sekiz sene, sekiz gün bir fikri gizli kalmaz.’¹¹⁶ Ona göre, esas hîle hilesizliktedir. Çünkü herşeyi hîlede arayan hîlebaz insanlara karşı hîle yapmamak onların hîleli düşüncelerini boşa çıkarır.

Molla Said, kendi onurlu karakterini ortaya koyarken de Arapların meşhur şairi Antere’nin bir beytine yer vermekte; zillet ve minnetle rahat yaşamayı değil izzetli ve minnetsiz meşakkatli hayatı seçtiğini söylemektedir:

مَاءُ الْحَيَاةِ بِذَلَّةٍ كَجَهَنَّمَ وَ جَهَنَّمَ بِالْعِزِّ فَخْرٌ مَنْزِلِي

‘Zilletle hayatın suyu (hoş bir hayat) cehennem gibidir; İzzetli cehennem ise, fahrımdır.’¹¹⁷

Bediüzzaman, cüz’ün külden haber verdiğini (parça bütüne delalet eder), bir cisme yansıyan küçük bir ışığın güneşe delalet ettiğini, aynı şekilde bir su damlasının

¹¹² Nursî, *Şualar*, s. 312.

¹¹³ Nursî, *Şualar*, s. 312.

¹¹⁴ Nursî, *Şualar*, s. 345.

¹¹⁵ Nursî, *Şualar*, s. 339.

¹¹⁶ Nursî, *Şualar*, s. 462.

¹¹⁷ Nursî, *Şualar*, s. 476.

da denize işaret ettiğini, *الْقَطْرَةُ تُدَلُّ عَلَى الْبَحْرِ* ‘Bir damla su denizin varlığına işaret eder.’ dile getirir ve şöyle der: ‘Kuran’ın her bir ayeti Allah’ın varlığına birliğine kudretine ve rahmetine işaret eder...’¹¹⁸

2.2. MÜNÂZARAT

O, hürriyetin ne kendini bilmezlik ne de sınırsız hürriyet olmadığını hakka uygun hürriyetin ise ne kendine ne de başkasına zarar vermemek olduğunu şu ifade ile dile getirmiştir: *‘Tam ve mükemmel hürriyet, kişinin firavunlaşmaması ve başkasının hürriyeti ile alay etmemesidir.’*¹¹⁹ O, bu konuda: *‘Hürriyet yakılmaya lâyıktır. Çünkü o kâfirlere hastır.’* ibaresine de yer vermekte, o zamanlarda efkârı ammede hürriyetten bahsedilince hakka uygun olmayan yani herşeyi ibahe eden hürriyet anlaşıldığından kâfirlere has olan ve akibeti cehennem olan hürriyetten bahsedildiğini dile getirmekte ve şöyle demektedir: *‘İnsana karşı hürriyet Allah’a karşı kulluğu netice verir.’*¹²⁰ Ona göre hürriyet; *حُرِّيَّةُ عَطِيَّةِ الرَّحْمَنِ إِذْ أَتَتْهَا خَاصِيَّةُ الْإِيمَانِ* ‘Hürriyet, Rahman olan Allah’ın bir lütfudur. Asıl hürriyet imânın hassasıdır.’ Bediuzzaman, bu konudaki düşüncelerine şu şekilde açıklık getirmektedir: *‘Rabıta-i İmân ile Sultan-ı Kâinata hizmetkâr olan adam, başkasına tezelliül ile tenezzül etmeye ve başkasının tahakküm ve istibdadı altına girmeye o adamın izzet ve şehamet-i imaniyesi bırakmadığı gibi; başkasının hürriyet ve hukukuna tecavüz etmeyi dahi, o adamın şefkat-i imaniyesi bırakmaz.... Demek İmân ne kadar mükemmel olursa, o derece hürriyet parlak. İşte Asr-ı Saâdet.’*¹²¹

Ona göre İslâm; *وَسَيَأْخُذُ الْإِسْلَامُ بِيَمِينِهِ مِنَ الْحُجَّةِ سَيْفًا صَارِمًا جَزَارًا مُهْتَدًا وَبِشِمَالِهِ مِنَ الْحُرِّيَّةِ* ‘Sağlam, keskin ve bilenmiş hüccetten kılıcı sağ eline ve hürriyeti de, parlak renkli Arap atının dizgini gibi, sol eline alınca, bağ ve bahçelerimizin kökünü kurutan istibdadın başını parçalayacaktır.’¹²²

Herşeye rağmen bir şeyin gerçekleşebileceğini söylemekte ve şu Arap

¹¹⁸ Nursî, Şualar, s. 720.

¹¹⁹ Nursî, Münazarat, s. 22.

¹²⁰ Nursî, Münazarat, s. 23.

¹²¹ Nursî, Münazarat, s. 23.

¹²² Nursî, Münazarat, s. 27.

atasözüne yer vermektedir: ¹²³ عَلَى رَعْمِ أَبِي الْيَاسِ ‘Ye’sin babasının burnu sürtülse de.’ Aynı zamanda o, hadisten iktibas edilmiş ve İslâm milletlerince ortak bir kullanımı olan aşağıdaki darbu mesele de yer vermektedir: فُكُلٌ اتِّ قَرِيبٌ ‘Gelmesi muhakkak olan herşey, uzakta olsa yakındır.’¹²⁴

Bediüzzaman, خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ ‘İnsanların en hayırlısı onlara en faydalı olanıdır.’ Hadis-i şerifine de yer vermekte ve hayrın çalışarak insanlığa faydalı olmak olduğu dile getirmektedir.¹²⁵

O, diğer İslâm âlimlerinden farklı olarak geleceğe ait güzel tasavvurlarda bulunmakta, bunu da misafirin gideceği yer ile ilgili hayaline benzetmekte ve şöyle demektedir: وَلَوْ مِنَ الشَّاهِدِ عَلَى طَيْفِ الضَّيْفِ ‘Misafirin hayali üzerinden yapılan müşahede kabilinden olsa bile...’ Ona göre; ‘... Eğer biz doğru İslâmiyeti ve İslâmiyete layık doğruluğu ve istikameti göstersek, bundan sonra edyân-ı sâire müntesipleri fevc fevc muhâkeme-i akliye ile... İslâmiyete dâhil olacaklardır...’¹²⁶

Bedüzzaman, Türkler’e ve Kürtler’e hitap etmekte ve onlara şöyle seslenmektedir: ‘Bir miting yapsak Sizlerin bin sene evvelki ecdadınız ile iki asır sonraki evlatlarınız toplansa... Ey Miras yedi çocuklar! Netice-i hayatımız siz misiniz? Ey Tembel pederler! Şu şanlı ecdadımızla bizi rapt eden siz misiniz? Şu büyük mitingde iki taraf da sizi protesto ettiler. Bu kadar tahkîre müstehak değiliz, biz de: فَفَتَحْنَا السَّمْعَ ‘Kulaklarımızı senin sözüne açtık buyursun gelsin... dediler’¹²⁷

İnsanların, zamanı suçlamasını uygun görmeyen Bediüzzaman, zamanın fenalığı insanların kalbine çaresizlik ve ümitsizlik yerleştiğini söylemekte ve şöyle demektedir: أَنْظِرْ كَيْفَ أَطَالُوا فِيمَا لَا يَلْزَمُ وَكُلَّمَا أَضَانَتْ لَهُمُ السَّعَادَةُ اتَّوُوا عَلَى مَنْ سَادَهُمْ وَكُلَّمَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ شَتَمُوا الزَّمَانَ ‘Bak, gereksiz şeylerin içinde nasıl da kalakaldılar. Ne zaman saadet önlerini aydınlatsa reislerini överler; ne zaman da üzerlerine karanlık çökse zamanı kötülerler. Yani iyilikleri reislere, fenalıkları zamana verip şetimle şekvâ ederler’.¹²⁸

Ona göre herşey bir kurala göre hareket etmektedir. Zira:

وَلَوْ لَا خِلَالَ سُنَّةِ الشَّعْرِ مَا دَرَى بُنَاءَ الْمَعَالِي كَيْفَ تُبْنَى الْمَكَارِمُ

‘Şiirin koyduğu o kaide ve yollar olmasaydı, yüce şeyleri yapan ustalar o

¹²³ Nursî, Münazarat, s. 27.

¹²⁴ Nursî, Münazarat, s. 30.

¹²⁵ Nursî, Münazarat, s. 38.

¹²⁶ Nursî, Münazarat, s. 49.

¹²⁷ Nursî, Münazarat, s. 51.

¹²⁸ Nursî, Münazarat, s. 52.

şeylerin nasıl yapılacağını bilemezlerdi.’¹²⁹

Azınlıkların, Osmanlı’da çalışmalarıyla söz sahibi olduklarını ve artık önemli makamlara geldikleriyle ilgilide şöyle demiştir: ‘*إنَّ رُكْسَهُمْ يَغْلِبُ طَاهِرَنَا*’ ‘Onların kirlisi, bizim temizimize galebe ediyor.’¹³⁰

İslâm milletlerinin geri kalmasının sebepleriyle ilgili de etrafındakilere soru sorar, ancak etrafındakiler ona; ‘*فَاسْئَلْ وَلَا تَجِدْ بِهِ خَيْرًا*’ ‘Sor, fakat cevap veren (bilen) bulamayacaksın.’ derler.¹³¹

Bediüzzaman, müslümanlardaki bencillikten şikâyet etmektedir. İslâmiyet’in gereği ve maddeten terakki etmenin en önemli sebebinin bencillikten bırakıp ancak kardeşlik ve fedakârlıkla olabileceğini, cümle içindeki Arapça bir sözü de açıklayarak bencilliğin zıddı olan fedakârlığı şöyle açıklamıştır; ‘*Ben ölürsem; devletim, milletim ve ahbablarım sağdırlar*’ gibi kelime-i beyza ve haslet-i hamrayı gayr-ı müslimler çalmışlar. Çünkü onların bir fedaisi der: “Ben ölürsem milletim sağ olsun, içinde bir hayat-ı maneviyem vardır. Bütün sefaletin ve şahsiyatın esası olan “Ben öldükten sonra dünya ne olursa olsun. İsterse tufan olsun. Veyahut *نَزَلَ الْقَطْرُ* ‘Ben susuzluktan ölürsem, tek damla yağmur bile yağmasın!’ olan kelime-i hamka ve seciye-i avrâ’, himmetimizin elini tutmuş rehberlik ediyor. İşte en iyi haslet ki, dinimizin muktezasıdır. Biz ruhumuzla, canımızla, vicdanımızla, fikrimizle ve bütün kuvvetimizle demeliyiz ki: ‘Biz ölsek, milletimiz olan İslâmiyet haydır, ilelebed bâkidir. Milletim sağ olsun. Sevab-ı uhrevî bana kâfidir.’¹³²

Ona göre Allah’a (c.c.) ve âhirete inanan insan, ölümden korkmamalı, *وَالْمَوْتُ يَوْمٌ* ‘Ölüm, Nevruz günümüzdür, baharımızdır.’ deyip, hizmet etmelidir.¹³³ Zira ölüm, iman sahibi kişiler için dünyanın meşakkatinden kurtulup, ebedi saâdete mazhar olma ânıdır.

Bediüzzaman, doğudaki aşiretlerle yaptığı konuşmalarında, onlara ümitsizliğe düşmeyip, çalışarak hizmet etmeyi önermekte ve şöyle demektedir: ‘İşte hizmet vaktidir... *فَعَلَيْكُمْ بِالتَّادِرِكِ لِمَا ضَيَّعْتُمْ فِي الصَّيْفِ*’ ‘Vakit geçmiş değil, eskiden kaybettiklerinizi şimdi tedârik edin.’ demektedir.¹³⁴

¹²⁹ Nursî, *Münazarat*, s. 53.

¹³⁰ Nursî, *Münazarat*, s. 53.

¹³¹ Nursî, *Münazarat*, s. 58.

¹³² Nursî, *Münazarat*, s. 61.

¹³³ Nursî, *Münazarat*, s. 62.

¹³⁴ Nursî, *Münazarat*, s. 65.

Ona göre, bir-iki senedir herkeste bir meyelân-ı hak ve dindarlık arzusu uyanmış, bu da toplumdaki bazı kötülüklerin önünü kesmiştir. وَقَدْ قَطَعَ الطَّرِيقَ عَلَى الشَّقَاوَةِ ‘İşte bu meyelân, şakîliğin yolunu kesmiştir.’¹³⁵

Şarkta bazı aşiretler, ikramlarını kabul etmediği için Bediüzzamanı eleştirmişler ve ona : *Misafirperverlik müstahsen bir âdetimiz olduğunu bilirken, neden kimseye misafir olmuyorsun? Talebelerinizi de ekmeğimizi yemekten, hediyemizi almaktan men ediyorsun. Hâlbuki size iyilik etmek borcumuzdur ve hakkınızdır. İşte şu âdetimiz قَدْ أَكَلَ الدَّهْرُ عَلَيْهَا وَ شَرَبَ* ‘Zaman, işte şu âdetin sırtından yiyip içti.’ Neden şu âdet-i müstemirreyi tezyif ediyorsun? bu suali yöneltmişlerdir. O da onlara şöyle cevap vererek mazeretini belirtmiştir: *‘İlim azizdir, zelil etmek istemem, Gerçek ehl-i ilim dünyaya tenezzül etmez ve bunu medar-ı maişet yapmaz...’*¹³⁶

Bediüzzaman, fertlerle milleti mukayese ederek, iyiyüklerin ve ikramların muhtaç fertlere veya da millet menfaatine yapılması gerektiğini gerektiğini vurgulayarak şöyle demiştir: *‘Millet ve millete الْمِلَّةُ بِأَقِيَّةٍ وَمَا أَمَدَّهَا وَالْفَرْدُ فَاوِي وَمَا يَتَمَتَّلُهُ* ‘Millet ve millete destek veren şey bâkîdir. Birey ve bireyi temsil eden şey de fânîdir.’¹³⁷

Bediüzzaman’a, *‘Ümmetin emin ve reşid kişileri, devletin de kılıç ve salâhı olan selefin, bir arpa tanesi etmeyen bir şiire on dinar bağışta bulunmak gibi ihsanat-ı şahsiyelerinde ortaya çıkan ekşi duruma ne dersin?’* şeklinde bir soru sorulmuş, o da bu soruya Arapça olarak şu şekilde cevap vermiştir: *فِيهِ مَا فِيهِ... مَعَ أَنَّهَا بِالنِّهَائِيَّةِ قَدْ انْجَرَّتْ إِلَى النَّوْعِ وَالْمِلَّةِ لِأَنَّ اللِّسَانَ الَّذِي خَدَمَهُ الشَّعْرُ خِيَطُ الْمِلِّيَّةِ مَعَ أَنَّ هَذَا الزَّمَانَ هُوَ الَّذِي كَشَفَ عَنْ إِحْتِيَاجِ الْمِلِّيَّةِ وَفَتَحَ* ‘Buna bakmak lâzım... Bununla beraber bu bağışlar, nev’e ve millete döner; çünkü şiirin hizmet ettiği lisân, milliyetin ipidir. Nitekim bu zaman, milliyet ihtiyacını ortaya çıkarmış ve bu maksad-ı âlinin kapısını açmıştır.’ O, sözlerinin devamında yine milletin hakiki şairlerine övgülerde bulunmaktadır: *‘Gerçekten onların temiz kalblerinin merkezine sığa-i Rabbâniye ve gönüllerine de hakikatin ziyası nakşolunmuştur.’*¹³⁸

Ona, bazı konularda susumasının sebebi sorulur. O da Arapça bir deyim olan *لِأَنَّ الْإِسْتِبْدَادَ كَانَ مَانِعًا لِلِاتِّحَادِ فَكُنْتُ سَكْتُ عَلَى* ifadesini kullanarak cevap verir: *جَمْرُ الْعُضَى* ‘Çünkü istibdad, ittihadı mâni idi. Ben de kor üstünde duruyor ve sükût

¹³⁵ Nursî, *Münazarat*, s. 65.

¹³⁶ Nursî, *Münazarat*, s. 67.

¹³⁷ Nursî, *Münazarat*, s. 69.

¹³⁸ Nursî, *Münazarat*, s. 70.

ediyordum!’¹³⁹

Bediüzzaman, şeyhlere yapılan hücumlara ve eleştirilere karşı olduğunu çünkü içlerinde hâlis insanlar olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir; ‘Bazı bid’atlar sebebiyle şeyhlere hücum hatadır. İçlerinde evliya bulunur. Mevlâ, onların yüksek alınlarına nakş-ı hakikati resmetmiştir. Benim muradım ise, bu nakşın mânâsını anlamakta zorlanan kimseleri irşad etmektir.’ der ve şu sözleri delil olarak sunar: *الْأَخَافُ أَنْ تُصِيبَهُمْ بِجَهَالَةٍ فَتُصِحَّ عَلَى مَا فَعَلْتَ مِنَ النَّادِمِينَ* ‘Cahillikle onlara dokunup da yaptığına pişman olmaktan hiç korkmaz mısın?’¹⁴⁰

O, bir işin ehline verilmesinin önemini Arapça olarak; *فَرُدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا* ‘Emanetleri ehline verin.’ İbaresini tercüme etmeden vermiştir.¹⁴¹

Bediüzzaman, Arapça olarak kendisi de deyim niyeliğinde bazı sözler söylemiştir. Mesela, haddini aşan kimselere karşı; *وَلَا تَتَّامِرْ عَلَىٰ سَيِّدِكَ* ‘Efendine efendi olmaya çalışma!’¹⁴² demiştir.

Çalışmanın gerekliliğini ifade eden şu fasih Arapça ibareyi eserinde zikretmektedir: *إِنَّ لَكُمْ فِي الْمَشَقَّةِ الرَّاحَةَ إِنَّ الْإِنْسَانَ الْمُتَهَيِّجَةَ فِطْرَتُهُ رَاحَتُهُ فِي السَّعْيِ وَالْجِدَالِ* ‘Evet, size meşakkatte büyük rahat var. Zira fitratı müteheyyci olan insanın rahatı, yalnız sa’y ve cidal dedir.’¹⁴³

2.3. DİVAN-I HARB-İ ÖRFİ

Meşrutiyet adı altında kötü yöneticileri de eleştirmiştir. O, yönetimin bir fırkanın istibdadından ibaret ve hilaf-ı şeriat olması halinde kendisinin de bir mürteci olduğunu, Arapça kısa şu ibare ile ifade etmiştir: *فَلْيَشْهَدْ النَّقْلَانِ أَيُّ مُرْتَجِعٍ* ‘Bütün dünya, cinn ve ins şahid olsun ki, ben mürteciyim.’ Ona göre, meşrutiyet; hak, sıdk, muhabbet ve imtiyazsızlık üzerine beka kurulmalıdır.¹⁴⁴

Hak ve hakikatın üstünlüğünden bahsederek de: *الْحَقُّ يَعْطُو وَلَا يُعْلَىٰ عَلَيْهِ* ‘Hak daima üstün gelir; hakka galebe edilmez.’ demektedir.¹⁴⁵

O, medeniyeti tamamen eleştirenlere; *خُذْ مَا صَفَا دَعِ مَا كَدَرَ* ‘Duru olanı al;

¹³⁹ Nursî, *Münazarat*, s. 73.

¹⁴⁰ Nursî, *Münazarat*, s. 73.

¹⁴¹ Nursî, *Münazarat*, s. 91.

¹⁴² Nursî, *Münazarat*, s. 96.

¹⁴³ Nursî, *Münazarat*, s. 97.

¹⁴⁴ Nursî, *Divan-ı Harb-i Örfî*, s. 34.

¹⁴⁵ Nursî, *Divan-ı Harb-i Örfî*, s. 44.

bulanık olanı bırak!’ kaidesini zikretmekte ve bunun da düstur-ul amel yapılması gerektiğini söylemektedir. Şöyle ki: ‘Ecnebiyede terakkiyat-ı medeniyeye yardım edecek noktaları (fünun ve sanayi gibi) maalmemnuniye alacağız. Amma medeniyetin zünub ve mesavîsi olarak bazı âdât ve ahlâk-ı seyyie ki, ecnebilerde mehasin-i medeniye-i kesîresiyle muhat olduğu için çirkinliğini o kadar göstermiyor. Biz ise aldığımız vakit sû'-i tali' cihetiyle ve sû'-i intihab tarîkıyla müşkil-üt tahsil mehasin-i medeniyeti terk edip, çocuk gibi heva ve hevese muvafık zünub-u medeniyeti kesbettiğimizden, muhannes gibi (yani kadınlaşmış erkek gibi) veya mütereccile gibi (yani erkekleşmiş kadın gibi) oluruz. Kadın erkek gibi giyinse maskara olur. Erkek kadın gibi süslense muhannesliktir, yakışmaz. Merd ve âlîhimmet, zîb ü zîverle müzahref cilveli hanım gibi olmamalı.’¹⁴⁶

Bediüzzaman, İslâmiyetin medeniyet-i hakikiyeyi teşkil eylediğini fakat maddî açıdan müslümanların medeniyet-i hazıradan geri kaldığını, sebebinin ise sû'-i ahlâkımızdan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bunun en büyük sebebinin, zamanla halkı irşat eden umumî üç büyük şubenin, yani ehl-i medrese, ehl-i mekteb ve ehl-i tekkenin farklı amaçlara yönelmesinden ortaya çıktığını söylemiştir. O, bunları söylerken aşağıdaki şiire yer vermekte, onunla herşeyin kendi kusurumuzdan kaynaklandığını dile getirmek istemektedir: *إِذَا مَحَاسِنِي اللَّاتِي أَدِلُّ بِهَا كَانَتْ ذُنُوبِي فَقُلْ لِي كَيْفَ اعْتَدِرُ* ‘Benim medar-ı iftiharım olan mehasinim, şimdi günah sayılıyor! Artık nasıl i'tizar edeyim!’¹⁴⁷

2.4. HUTBE-İ ŞÂMİYE

Bediüzzaman’a göre toplum hayatında temel unsur, *إِمَّا الصِّدْقُ وَإِمَّا السُّكُوتُ* ‘Ya doğru söylemek ya da sükût etmektir.’ olmalıdır. Yalanın asla yeri olmamalıdır.¹⁴⁸

O, şahsi menfaattan öteye gidemeyenleri daima eleştirmekte ve şöyle demektedir: *‘Bazılarımızdaki dikkatsizlikten ve ecnebilerin zararlı seciyelerini almamızdan, kuvvetli ve kudsî İslâmî milliyetimizle beraber herkes "nefsî! nefsi" demekle ve milletin menfaatini düşünmemekle -menfaat-ı şahsiyesini düşünmekle- bin adam, bir adam hükmüne sukut eder.’* Bu sözlerinin devamında yine o, şu veciz ifadeyi zikretmektedir: *مَنْ كَانَ هِمَّتُهُ نَفْسُهُ فَلَيْسَ مِنَ الْإِنْسَانِ لِأَنَّهُ مَدَنِيٌّ بِالطَّبَعِ* ‘Kimin himmeti yalnız nefsi ise, o insan değil. Çünkü insanın fitratı medenîdir.’ Ebna-i cinsini mülâhazaya

¹⁴⁶ Nursî, *Dıvan-ı Harb-i Örfî*, s. 71.

¹⁴⁷ Nursî, *Dıvan-ı Harb-i Örfî*, s. 80.; *Tarihçe-i Hayat*, s. 62.

¹⁴⁸ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 50.

mecburdur. Hayat-ı içtimaiye ile hayat-ı şahsiyesi devam edebilir.’ Bediüzzaman bu cümleyi şöyle açıklamaktadır: *‘Meselâ: Bir ekmeği yese kaç ellere muhtaç ve ona mukabil o elleri manen öptüğünü ve giydiği libasla kaç fabrikayla alâkadar olduğunu kıyas ediniz. Hayvan gibi bir postla yaşıyamadığından ebna-i cinsiyle fitraten alâkadar olduğundan ve onlara manevî bir fiat vermeğe mecbur bulunduğundan fitratıyla medeniyetperverdir. Menfaat-ı şahsiyesine hasr-ı nazar eden, insanlıktan çıkar, masum olmayan câni bir hayvan olur. Birşey elinden gelmese, hakikî özrü olsa o müstesna.’*¹⁴⁹

Ona göre, hürriyet-i şer’iye imandan kaynaklanmalı ve şu kaideler üzerine oturmalıdır: *‘أَنْ لَا يُدَلَّلَ وَلَا يَتَدَلَّلَ مَنْ كَانَ عَبْدًا لِلَّهِ لَا يَكُونُ عَبْدًا لِلْعِبَادِ لَا يَجْعَلُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ نَعَمْ الْحَرِيَّةُ الشَّرْعِيَّةُ عَطِيَّةُ الرَّحْمَنِ* Allah’a hakiki kul olan kullara abd olmaz. Birbirinizi -Allah’tan başka- kendinize Rab yapmayınız! eder. Evet, hürriyet-i şer’iye; Cenab-ı Hakk’ın bir ihsanıdır.’¹⁵⁰

Onun insanlık için dileklerini de Arapça olarak ifade etmiş ve şöyle demiştir: *فَلِيَحْيَا الصِّدْقُ وَلَا عَاشَ الْيَأْسُ فَلْتَدُومِ الْمُحَبَّةُ وَلْتَقْوَى الشُّورَى وَالْمَلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَوَى وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى* ‘Yaşasın sıdk! Ölsün yeis! Muhabbet devam etsin! Şûra kuvvet bulsun! Bütün levm, itab ve nefret, heva ve hevese tâbi olanlara olsun. Selâm ve selâmet Hüda’ya tâbi olanlar üstüne olsun. Âmîn...’¹⁵¹

O, kendilerinin dini sevdiklerini, dünyayı da yine din için sevdiklerini dile getirmekte ve bunu veciz şu Arapça ifade ile dile getirmektedir: *لَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا بِلَا دِينٍ* ‘Dinsiz dünyada hayır yoktur.’¹⁵²

Farklı bir hayat anlayışına sahip olan Bediüzzaman, bazı insanlar tarafından tuhaf karşılandığını ve her tuhaflığın sanki kendisinde cereyan ettiğini aşağıdaki şiir ile dile getirmektedir:

إِلَى لَعْمَرَى قَصْدُ كُلِّ عَجِيبَةٍ   كَأَنِّي عَجِيبٌ فِي عِيُونِ الْعَجَائِبِ

‘Ömrümün hakkı için, her bir acayip şey beni kastediyor, beni buluyor. Acayibin kendi gözünde bile ben acayip bir şey gibiyim.’¹⁵³

Doğru sözün önemini vurgulayan Bediüzzaman, fakat her doğrunun, köre ‘-hey kör!’ demek gibi, her yerde söylenmesinin doğru olmadığını Arapça veciz bir ifade ile şunları söylemiştir: *لَا يَلْزَمُ مِنْ لُزُومِ صِدْقِ كُلِّ قَوْلٍ قَوْلٌ كُلِّ صِدْقٍ* ‘Her sözün doğru olmalı; fakat

¹⁴⁹ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 60.

¹⁵⁰ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 62.

¹⁵¹ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 62.

¹⁵² Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 93.

¹⁵³ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 101.

her doğruyu söylemek, doğru değil.'¹⁵⁴

Toplumun terakki etmesinin ancak dayanışma ile olabileceğini şu şekilde dile getirmektedir: *وَالْجَمَاعَةُ الَّتِي فِيهَا التَّحَاسُدُ الَّةُ خُلِقَتْ الْجَمِيعَةُ الَّتِي فِيهَا التَّسَانُدُ الَّةُ خُلِقَتْ لِتَحْرِيكِ السَّكَنَاتِ: 'Tesanüd içindeki bir cemiyet, atâleti harekete tebdil eden bir vasıttır. Birbirlerini kıskanma içindeki bir cemaat ise, hareketi atâlete çevirmeye vasıttır.'*¹⁵⁵

Yardımlaşmanın ve dayanışmanın insanî bir özellik olduğunu söylemekte ve bunu idrak edemeyen insanlara binanın duvarındaki taşların dayanışmayla ayakta durduklarını örnek vererek şöyle demektedir: ' *إِنَّ الْإِنْسَانَ الَّذِي لَا يُدْرِكُ سِرَّ التَّعَاوُنِ لَهُوَ أَجْمَدُ مِنْ الْحَجَرِ إِذْ مِنَ الْحَجَرِ مَا يَنْقُوسُ لِمُعَاوَنَةِ أَخِيهِ إِذْ الْحَجَرُ مَعَ حَجْرِيَّتِهِ إِذَا خَرَجَ مِنْ يَدِ الْمُعَقِّدِ الْبَانِي فِي السَّقْفِ الْمَحْدَبِ يَمِيلُ وَ يَخْضَعُ رَأْسَهُ لِيُمَاسَ رَأْسَ أَخِيهِ لِيَتِمَّاسَا عَنْ السُّقُوطِ*¹⁵⁶ *Teaviün ve yardımlaşma sırrını idrak edemeyen insan gerçekten taştan daha camiddir. Çünkü bir taş, taşlığıyla birlikte kardeşine muavenet için eğilip bükülür. Eğimli bir binânın dam ve kubbesinde mahir bir ustanın elinden çıkar çıkmaz, kardeşinin başına yaslamak için başını eğer, sımsıkı sarılır tâ ki, düşme tehlikesinden kurtulsunlar." Yani; kubbelerde taşlar başbaşa vururlar, tâ düşmesinler.'* Sosyal dayanışma hususunda insanların dikkatini ve ilgisini çeken böyle bir misal Bediüzzaman'ın izah, ispat ve ikna yeteneğinin ne derece gelişmiş olduğunu gösteriyor.

2.5. KONFERANS

Bediüzzaman'ın talebelerinin düzenlemiş olduğu Ankara'daki bir konferansta talebelerine göre de bir eser okunacağı veya bir söz dinleneceği zaman, evvelâ aşağıdaki sözler akla gelmelidir: *Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?*' Bu kaide-i esasiye, daima nazar-ı itibar alınmalıdır. O, bu sözüne şu şekilde açıklık getirmektedir: *'Evet kelâmın tabakatının ulviyeti, güzelliği ve kuvvetinin menbai, şu dört şeydir: Mütekellim, muhatab, maksad ve makam. Yoksa her ele geçen kitab okunmamalı, her söylenen söze kulak verilmemelidir.'*¹⁵⁷ demekle ilim öğrenmede seçici olmanın önemini vurgulanmıştır.

Bediüzzaman, bazı ediplerin ölüm ve ayrılıktan korktuklarına, güz mevsimini

¹⁵⁴ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 119.

¹⁵⁵ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 123.

¹⁵⁶ Nursî, *Hutbe-i Şamiye*, s. 142.

¹⁵⁷ Said Nursî, *Konferans*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s. 21.

ise bunlara benzeterek hüznü bir şekilde tasvir ettiklerine misal olarak şu şiiri vermektedir; *لَوْلَا مُفَارَقَةُ الْأَحْبَابِ مَا وَجَدْتُ لَهَا الْمَنَايَا إِلَى أَرْوَاحِنَا سُبُلًا* ‘Eğer firak olmasa idi, ölüm ruhlarımızı almak için yol bulup gelemezdi.’¹⁵⁸

2.6. SÜNUHAT

Bediüzzaman, hayır ve şerlerin beraberce olduğu bu imtahan dünyasından, lezzet alabilmenin yolunu Arapça şu veciz sözle ifade etmektedir; *خُذْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَحْسَنَهُ* ‘Her şeyin en güzelini ve hoş olan yönünü al!’¹⁵⁹ hayatta, güzel ve hoş olan şeyler alınmalı, çirkinlikler kötülükler de terk edilmelidir.

Cezanın, amelin cinsine göre olması gerektiğini de Arapça şu kâide ile dile getirmiştir: *الْجَزَاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ* ‘Verilecek cezâ yapılan iş ve davranışın türüne göredir.’¹⁶⁰ Bediüzzaman, bu kâideyi değişik konularda kullanmıştır.

İstanbul’un, kendi siyasetini üretmediğini, dış tesirlerin altında olduğunu beyan etmekte ve şöyle demektedir: *‘İstanbul siyaseti, İspanyol gibi bir hastalıktır. Fikri hezeyanlaştırır. Biz müteharrik-i bizzât değiliz. Bilvasuta müteharrikiz. Avrupa üflüyor, biz burada oynuyoruz. O tenvim ile telkin eder. Biz kendimizden hayal edip, esammane tahribimizde eser-i telkini icra ederiz. Mademki menba’ Avrupa’dadır. Gelen cereyan, ya menfî veya müsbettir.’* Bu sözlerini de Arap dil bilgisine göre tanımlamakta ve teşbihlerde bulunmaktadır: *‘Menfîye kapılan, harf gibi دَلَّ عَلَى مَعْنَى فِي لَا يَدُلُّ عَلَى مَعْنَى فِي نَفْسِهِ* ‘Mânâsı kendisinden başkasına delâlet eder.’ yahud *‘Mânâsı kendisine delâlet etmez.’* tarif edilir. *Demek bütün harekâtı, bizzât haric hesabına geçer. Çünkü iradesi hükümsüzdür. Hulûs-u niyeti faide vermez.’*

Ona göre, müsbet cereyan, dâhilden muvafık şeklini giyer. O, Arap gramerindeki ismin tarifine girer. Yani: *دَلَّ عَلَى مَعْنَى فِي نَفْسِهِ* ‘Mânâsı kendisine delâlet eder.’ *Hareketi kendinedir.*¹⁶¹

Fıkıh ilmindeki ‘Zaruretler, yasakları mübah kılar’ şeklindeki kuralı, peşine buna benzeyen bir hüküm ilave ederek izahda bulunmuştur: *كَمَا أَنَّ الضَّرُورَاتِ تُبَيِّحُ الْمَحْظُورَاتِ كَذَلِكَ تُسَوِّلُ الْمُشْكَلَاتِ* ‘Zaruretler, yasakları mübah kıldığı gibi zorlukları da

¹⁵⁸ Nursî, *Konferans*, s. 41.; *Sözler*, s. 765.

¹⁵⁹ Said Nursî, *Sünuhat*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s. 4.

¹⁶⁰ Nursî, *Sünuhat*, s. 51.

¹⁶¹ Nursî, *Sünuhat*, s. 53.

kolaylaştırır.'¹⁶²

İnsanların bazılarının, adalet duygusundan uzaklaştıklarını söyleyen Bediüzzaman, hezimetin ve kötülüklerin halka, muvaffakiyetin ve güzelliklerin ise yöneticilere verildiğini şu Arapça atasözü ile mânidar bir şekilde anlatıyor: *وَ إِذَا تَكُونُ كَرِيهَةً أَدْعَى لَهَا وَإِذَا يُحَاسُ الْحَيْسُ يُدْعَى جُنْدُبٌ* 'Musibet geldikçe ona (halka) bağırtıyorlar. Tatlı yendikçe Cüdüp çağırılıyor.' O, bu sözlerini şu şekilde açıklar: 'Bir işde mehasin ve şeref hâsıl oldukça, havassa peşkeş edilir; seyyiat olsa, avama taksim edilir. Meselâ, bir tabur galebe çalsa, şan ü şeref kumandana verilir, taksim edilmez. Mağlub olduğu vakit, seyyie tabura taksim edilir. Meselâ: Bir aşiret namuskârane bir iş etse, 'Âferin Hasan Ağa' derler. Fenalık ettikleri vakit, 'Tuh ne pis aşiret imiş' diyecekler.'¹⁶³

İnsanın bakış açısına göre olayları farklı değerlendirdiğini, şu şekilde ifade eder: *وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَ لَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا* 'Rıza gözü, ayıplara karşı kördür. Kem göz ise kusurları araştırır.'¹⁶⁴

Ona göre, maddeperest, akılları gözlerine inmiş, mâneviyattan uzaklaşmış, şems-i hakikatten ve hilâl-i haktan âmileşmiş, hakkı görmedikleri için hakkı nefyeden, haddinden tecavüz etmiş san'atkârlardır. O, bu sözlerini de Arapça ile açıklamak istemiş ve şöyle demiştir: *قَدْ يُنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَ يُنْكِرُ الْقَمَّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ* 'Bazı gözü hasta olan kimse, güneşin ziyasını ve vücudu hasta olan kimse de, suyun tadını inkâr ediyorlar.'¹⁶⁵

2.7. SÖZLER

Bediüzzaman felsefeciler tarafından, Haşre iman akîdesinin, akılla anlaşılmadığını dile getirmekte ve şu örneği vermektedir: '...İbn-i Sina gibi bir dâhî-yi hikmet, *الْحَشْرُ لَيْسَ عَلَى مَقَائِيسَ عَقْلِيَّةٍ* 'Haşir akidesi akli ölçüler üzerine kurulmamıştır.' demiş. 'İman ederiz, fakat akıl bu yolda gidemez' diye felsefenin dâhi bir insanının bile böyle hükmettiğini, aklın ğaybî meselelere iman konusunda âciz kaldığını ancak Kur'an'ın nuruyla bunun ispat edilebileceğini söylemiştir'.¹⁶⁶

Sonucunun zarar olduğunu bildiği halde, buna razı olarak bir fiili işleyen

¹⁶² Nursî, *Sünuhat*, s. 60.

¹⁶³ Nursî, *Sünuhat*, s. 93.

¹⁶⁴ Nursî, *Sünuhat*, s. 99.

¹⁶⁵ Said Nursî, *Nur'un İlk Kapısı*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s. 101.

¹⁶⁶ Nursî, *Sözler*, s. 93.

insana, merhamet olunmayacağını Bediüzzaman şu şekilde dile getirir: الرَّأْضِي بِالضَّرَرِ لَا يُنْظَرُ لَهُ ¹⁶⁷ ‘Zarara razı olana bakılmaz.’ Yani ona merhamet edilmez.

Şeytanın, insanlara ibadet esnasında verdiği vesveselere karşı, insanın amelini kusurlu görmesinin, ‘amelim tamdır’ diye gurura girmesinden iyi olduğunu söylemekte ve İslamiyet’in kolaylık dini olduğunu, illaki bir hak mezhebe göre amelinin makbul olabileceğini, ümitsizliğe düşüp ibadetleri terk etmemesini şöyle tavsiye etmektedir: ‘Sen vesveseyi at! Şeytana de ki: Şu hal, bir harecdir. Dindeki yüsre münafidir.’ O, bu sözlerini şu veciz Arapça ifade ile dile getirmektedir: لَا حَرَجَ فِي الدِّينِ - الدِّينُ يُسْرٌ ¹⁶⁸ ‘Dinde zorluk yoktur. İslâmiyet kolaylıktır.’

Kur’an-ı Kerîm’den, insanın istediği her şeyi bulabileceğini dile getirmekte ve: خُذْ مَا شِئْتَ لِمَا شِئْتَ ¹⁶⁹ ‘İstedığın herşey için Kur’andan her ne istersen al’ ifadesinin, ehl-i hakikat kişiler arasında bir darb-ı mesel haline geldiğini vurgulamaktadır.

Kur’an âyetlerinin, insanların her tabakasına muhatap her derdine deva ve her hacete gıda hükmünde olduğunu dile getirmekte ve onun başka şeylerle mukayesesinin imkânsız olduğunu dile getirmekte ve bu konuda Arapların şu meşhur atasözlerine yer vermektedir: أَيْنَ الثَّرَا مِنَ الثَّرِيَا ¹⁷⁰ ‘Arz nerede! Süreyya nerede!’ Yani onunla diğer kitaplar arasında yerden göğe kadar fark olduğunu söylemek istemektedir.

الْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ ¹⁷⁰ ‘Kişi bilmediği şeyin düşmanıdır.’ kaidesini zikretmiş ve şöyle demiştir: ‘Ben dahi nazım ve kafiyeyi bilmediğimden ona kıymet vermezdim. Safiye’yi kafiyeye feda etmek tarzında hakikatın suretini nazmın keyfine göre tağyir etmek hiç istemezdim. Şu kafiyesiz, nazımsız kitabda en âlî hakikatlara, en müşevveş bir libas giydirdim.’

2.8. TARİHÇE-İ HAYAT

O, Gavs-ı Âzam olan Şeyh-i Geylânî’nin (r.a.) *Fütûhu’l-Ğayb* kitabını okurken ondan tefe’ülde bulunduğunu ve karışısına şu ifadenin çıktığını söylemekte: أَنْتَ فِي دَارِ الْحِكْمَةِ فَاطْلُبْ طَبِيبًا يُدَاوِي قَلْبَكَ ¹⁷⁰ ‘Sen hikmet evindesin. Kalbini tedavi edecek bir tabib ara!’ ve şöyle devam etmektedir: ‘Acibdir ki, o vakit ben, *Dâru’l-Hikmeti’l İslâmiye* azası idim. Güya ehl-i İslâmın yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim; hâlbuki en ziyade

¹⁶⁷ Nursî, *Sözler*, s. 147.

¹⁶⁸ Nursî, *Sözler*, s. 277.

¹⁶⁹ Nursî, *Sözler*, s. 398.

¹⁷⁰ Nursî, *Sözler*, s. 493.

hasta ben idim. Hasta evvelâ kendine bakmalı sonra hastalara bakabilir.'¹⁷¹

Bediüzzaman, Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki meb'uslara yaptığı konuşmaya Arapça şu ifadeyle başlamış: **يَا أَيُّهَا الْمَبْعُوثُونَ إِنَّكُمْ لَمَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ** 'Ey Mebuslar! Muhakkak siz büyük bir günde diriltileceksiniz.' Diyerek Hakka ve millete karşı sorumlu olduklarını hatırlatarak şöyle devam etmiştir: 'Ey mücahidîn-i İslâm ve ey ehl-i hall ve akd!... Bu fakirin, bir mes'elede on sözünü, birkaç nasihatını dinlemenizi rica ediyorum...'¹⁷²

2.9. MUHAKEMAT

O, muhatabın ruh halini hissetmeden söz söylemeyi ve şuursuz hareket etmeyi uygun görmemiş, din adına nasihat edenlerin hem hakîm hem de muhakemeli olmalarının gerekliliğini söylemiştir. Bu ifadelerini de Arapça bir deyim olan ve şuursuz söz söylemeyi ifade eden şu deyim ile özetlemiştir: **مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُ** 'Şuursuz bir şekilde'. Ona göre; müvazenesiz bazı vâizlerin hataları, dinin bir çok hakikatının anlaşılmasına sebep olmuştur.¹⁷³

Bediüzzaman, İslâm ümmetinin fikirlerinin güneşin aydınlatması gibi tenevvür etmeye başladığını, ancak birçok evhamın da toplumda bulunduğunu; buna rağmen; İslamiyet hakikatının tamamen inkişaf edeceğini dile getirmiş ve şu deyimi kullanmıştır: **عَلَى رَعْمِ أَنْوْفِ الْأَعْدَاءِ** 'Düşmanların engellemelerine rağmen.'¹⁷⁴

'Milletler, ne şey üzerinde beka bulur?' sorusuna 'İlim ve amel üstünde beka bulur.' şeklinde cevap vermiş, Peygamberimiz (s.a.v.)'in: 'Yer, sevr üstündedir.' sözlerinin, 'Ehl-i kura'nın (çiftçilerin) menba-i hayatları ziraat iledir. Ziraat ise, öküzün omuzu üstündedir ve zimmetindedir.' şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiş ve bu gerçekleri **كُلُّ الصَّيْدِ فِي جَوْفِ الْفَرَى** 'Her av, yaban eşeğinin karnındadır.' Yani bu imkânı değerlendirenin başka bir şeye ihtiyacı kalmaz anlamındaki Arap atasözü ile dile getirmiştir.

Ona göre, herhangi bir soruya karşı muhataba en uygun cevabı vermek gereklidir. O, bu sözlerini çoğu kere dialog halinde iken ortaya çıkan bir gerçeği dile getirmiş ve şu şekilde ifade etmiştir: **تَلْفَى السَّامِعُ بغيرِ الْمُتَرَقَّبِ** 'Dinleyici, beklenilmeyen

¹⁷¹ Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, s. 136.

¹⁷² Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, s. 139.

¹⁷³ Said Nursî, *Muhakemat*, Envar Neşr., İstanbul 2002, s. 32.

¹⁷⁴ Nursî, *Muhakemat*, s. 38.

*ber cevapla karşılaşıyor...'*¹⁷⁵

Bediüzzaman, önceki âlimlerin de insanlığın iyiliği için çalıştıklarını, kendisini bu konularda heyecanlandırdıklarını ve duygulandığını ancak zamanında kendine muhatap bulamadığını şöyle demektedir: *وَلَكِنْ بَكَوْا قَبْلِي فَهَيَّجُوا لِي الْبُكَاءَ وَ هَيَّهَاتَ ذُو رَحْمٍ يَرْقُ* 'Fakat benden önce ağladılar, ağlamak için beni heyecanlandırdılar. Heyhat! Benim ağlamalarıma merhamet edenler nerede?'¹⁷⁶

O, insanı, hayatı ve kâinatı doğru anlama peşindedir. Amacı, varlıklardaki nizam ve intizamı anlamak ve anlatmaktır. O, şöyle der: *'İlahi nizam şems gibi parlıyor. كُلِّ الْعَسَلِ وَلَا تَسَلْ* 'Balı ye! Gerisini sormal!' kaidesine binaen, nizamı intaç eden hareket-i şems veyahut deveran-ı arz, hangisi olursa olsun, asıl maksadı ihlâl etmediği için sebep-i aslînin taharrisine mecbur değiliz.'¹⁷⁷

Bediüzzaman, hakkın gizlenmesi ve ertelenmesi bahsinde Arap şiirinden örnekler vermektedir: *يُنَاجِينِي الْإِخْلَافُ مِنْ تَحْتِ مَطْلِهِ وَ تَخْتَصِمُ الْأَمَالَ وَ الْيَأْسُ فِي صَدْرِي*

'Hak bir şey söyler gibi hulfü'l-va'd (sözünden cayma) benimle konuşuyor. Arzular (bana) düşmanlık yapıyor. Ümitsizlik ise göğsümü (harap ediyor).' O, bu sözlerini şu şekilde açmaktadır: *'Hak perdesi altında hilfu'l-va'd, benimle konuşuyor. Der: Aldanma! Onun için sinemde ümidlerim ye's ile kavgaya başladılar, o mütezelzil hane olan sadrımı harab ediyorlar.'*¹⁷⁸

Arz, yağmurun aşkıdan bahseder ve karşılıklı konuşmalarını Arapça bir beyte yer vererek zikreder: *تَشْكِي الْأَرْضُ غَيْبَتَهُ إِلَيْهِ وَ تَرْتَشِفُ مَائَهُ رَشْفَ الرُّضَابِ*

'Yağmurun geç gelmesini ona teşekki eder. Mahbubun ağız suyu gibi suyunu emer.'¹⁷⁹

Bediüzzaman, hayallerin güzelleşmesini istemiş, insanın hayalinin kâinattaki her varlığı kuşatacak ve onların ne manaya geldiğini anlayacak nitelikte olduğunu ancak tereddüd ile insanın hayaline bir hastalık geldiğinde, Hakîm-i Busayrî'nin istiğfâr ve nedâmetten bahseden aşağıdaki şiirini hatırlaması gerektiğini söylemektedir:

وَاسْتَفْرَغَ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدْ أَمْتَلَتْ مِنْ الْمَحَارِمِ وَالزَّمَّ حَمِيَةَ النَّدَمِ

'Haramla dolmuş olan gözlerinden gözyaşını akıt ve pişmanlık perhizine sarıl.'

¹⁷⁵ Nursî, *Muhakemat*, s. 61.

¹⁷⁶ Nursî, *Muhakemat*, s. 75.

¹⁷⁷ Nursî, *Muhakemat*, s. 81.

¹⁷⁸ Nursî, *Muhakemat*, s. 89.

¹⁷⁹ Nursî, *Muhakemat*, s. 89.

olan bîmarhaneye git, gör!’¹⁸⁰

Bediüzzaman, kâinattaki her varlığın Allah (c.c.)’ü anlattığını şu Arapça ibare ile dile getirir: *عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ وَكُلُّ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ* ‘İfadelerimiz farklıdır, fakat senin güzelliğin birdir. İfadelerimizin tamamı o güzelliğe işaret eder.’¹⁸¹

O, belîğ kelâma örnek olarak, meşhur Arap edipleri olan İbnü'l-Fârîd ve Ebu Tayyib’in ifadelerini vermektedir: *عَرَسْتُ بِاللَّحْظِ وَرَدًا فَوْقَ وَجْنَيْهَا حَقٌّ لِّطَرْفِي أَنْ يَجْنِيَ الَّذِي عَرَسَا* ‘Göz ucu ile onun yanaklarına gül diktim diktiğim gülün meyvelerini koparmak gözümün hakkıdır.’

Bediüzzaman, her insanın kusur edebileceğini ve bu kusuruda özürle telafi edebileceğini, özrü kabul etmenin bir büyüklük olduğunu, Allah (c.c.)’nün tevbeleri bağışladığını şu ifadelerle bitirmektedir: *وَالْعُذْرُ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَقْبُولٌ* ‘Özrü kabul etmek büyüklüğün şanıdır.’¹⁸²

O, Musa (a.s.)’ın kıssasından bahsederken de Kur’an’daki ifadelerin belâğatine işaret etmekte ve şu Arap deyimini kullanmaktadır: *فَانظُرْ إِلَى قِصَّةِ مُوسَى فَإِنَّهَا أَجْدَى مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا* ‘Musa’nın kıssasına bak! O, (meşhur darb-ı meseldeki) tefariku’l- asâdan daha faydalıdır.’ O, izahlarına şu şekilde devam eder: ‘Nasıl o asâ ne kadar parçalansa yine bir işe yarar. Kıssa-i Musa dahi öyledir. Bu hâsiyetine binaendir ki, Kur’an yed-i beyza-i mu’ciz-ül beyaniyle o kıssayı aldı. Ve suver-i müteaddidede gösterdi. Herbir ciheti hüsn-ü istimal etti. Fenn-i beyanın seharesi, belâgatına secde ber zemin-i hayret ve muhabbet ettiler.’¹⁸³

İnsanların farklı yaratılışlarda ve anlayışlarda olduğunu ifade etmekte, her varlığın Yüce yaratıcıdan gelen bir mektup olduğunu ve okunması gerektiğini aşağıdaki beyt ile ifade etmiştir:

تَأْمَلْ سَطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا مِنْ أَمَلِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسُولُ

‘Kâinatın satırlarına bak! Onlar, mele-i a’lâ’dan sana gelen metuplardır.’
‘Eb’ad-ı vasia-i âlemin sahifesinde Nakkaş-ı Ezelî’nin yazdığı silsile-i hâdisatın satırlarına hikmet nazarıyla bak ve fikr-i hakikatla sarıl. Tâ ki mele-i a’lâdan gelen selasil-i resail seni a’lâ-yı illiyîni çıkarsın.’¹⁸⁴

Bediüzzaman, İbnü'l-Mu‘tezz’in şiiirlerinden bir beyte yer vermekte, Kâinât

¹⁸⁰ Nursî, *Muhakemat*, s. 91.

¹⁸¹ Nursî, *Muhakemat*, s. 93.

¹⁸² Nursî, *Muhakemat*, s. 113.

¹⁸³ Nursî, *Muhakemat*, s. 106.

¹⁸⁴ Nursî, *Muhakemat*, s. 119.

kitabı içerisinde her şeyin O'nun birliğine işaret ettiğini söylemektedir:

وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ

'Allah'ın varlığına ve bir olduğuna her şeyde deliller vardır.'¹⁸⁵

O, hakiki ve yapmacık şeylerle ilgili bir Arap atasözüne de eserlerinde yer vermiş, yapmacık olan şey, ne kadar mükemmel olsa da, tabiînin yerini tutmadığını ifade etmek için şu kelâmı kullanmıştır: *لَيْسَ الْكَحْلُ كَالْتَّكْحُلِّ* 'Fitri karagözlülük, sun'i karagözlülük gibi değildir.'¹⁸⁶

2.10. MESNEVİ-İ NURİYE

O, yaşadığı zaman ve mekânın dışına çıkarak, geçmişte olmuş hadiseleri hayalen tasavvur edebileceği görüşündedir. O gezintinin insan düşüncesine çok tesirli olacağını düşünmektedir. Bu görüşünü de, *لَيْسَ الْخَبْرُ كَالْعَيَانِ* 'Haber almak görmek gibi olamaz.' düsturu ile kuvvetlendirmekte ve şöyle demektedir: 'Şu zaman ve muhitin hayalâtından çıkararak tayy-ı zaman ve mekân ile, hayalen Ceziret-ül Arab'a gidelim ve Medine-i Münevvere'de nuranî ve yüksek minber-i saadetine çıkmış, nev'-i beşere hitaben irşadatta bulunan o zât-ı muallâyı bizzât görüp, sözlerini dinlemeliyiz.'¹⁸⁷

Mesnevi-i Nuriye risâlesinin kendi üzerinde çok tesirli olduğunu, hatta nefsi emmaresinin bu risalenin satvetine (ezici kuvvet) dayanamıyarak inkıyada mecbur kaldığını, şeytanın da *أَيْنَ الْمَقْرُ* (Kaçacak yer yokmu?) diye bağırdığını dile getirmiştir.¹⁸⁸

Ona göre; kâinattaki zerratin her biri, o büyük yükün tahammülünden âcizdir ve: 'Mûcid, Hâlık, Rab, Mâlik, Kayyum ancak Allah'tır' demektedirler. Yine her zerre, muhtelif lisanlarıyla aşağıdaki Arapça şiirini sanki de terennüm etmektedirler:

عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ وَكُلُّ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ

'Bizim ifadelerimiz pek çeşitlidir. Senin güzelliğin birdir. Hepside o güzelliğe işaret etmektedir.'¹⁸⁹

Bediüzzaman, kendi gençlik halini de şiir ile ifade etmektedir:

وَ عَيْنِي قَدْ نَامَتْ بِلَيْلِ شَبِيبَتِي وَ لَمْ تَنْتَبِهْ إِلَّا بِصُبْحِ مَشِيبِ

'Geceye benzeyen gençliğim zamanında gözlerim uyumuş idi, ancak ihtiyarlık

¹⁸⁵ Nursî, *Muhakemat*, s. 134.

¹⁸⁶ Nursî, *Muhakemat*, s. 145.

¹⁸⁷ Said Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s.23.

¹⁸⁸ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 75.

¹⁸⁹ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 124.

sabahtıyla uyandım.’

O, bu konuda şöyle der: ‘Şiirin şümülüne dâhilim. Çünkü gençliğimde en yüksek bir intibah şahikasına çıktığımı sanıyordum. Şimdi anlıyorum ki, o intibah intibah değilmiş. Ancak uykunun en derin kuyusunda bulunmaktan ibaret imiş. Binaenaleyh medenîlerin iftihar ile dem vurdukları tenevvür-ü intibahları, benim gençlik zamanımdaki intibah kabilesinden olsa gerektir.’¹⁹⁰

İnsan gruplarının dalaletle düşme sebeplerinin imamlarının kusurundan olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: ‘Evet imamları bâttından bahsetmişlerse de, meşhudatlarına itimad ve iktifa ederek esnâ-i tarîkten dönmüşlerdir. Bundan dolayı da onlar, *حَفِظْتَ شَيْئًا وَ غَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءُ* ‘Bir tek şeyi muhafaza ettin ama birçok şeyleri kaybettin.’ Sözünde anlatılan kişiler olmuşlardır.’¹⁹¹

Yokluğun ispatının çok zor olacağını şu ibare ile bize ifade etmektedir: *وَالْعَدَمُ الْمَطْلُوقُ لَا يُثْبِتُ إِلَّا بِمُشْكِلَاتٍ عَظِيمَةٍ* ‘Mutlak yokluk ancak büyük zorluklarla ispatlanabilir.’ O, sözlerini şu şekilde sürdürür: ‘Bir kaide-i usûldür. Evet, birşeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy isbat edilsin.’¹⁹²

O, müminlerdeki hırsın, sebep-i hasarettir ve sefalet olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: *الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ* ‘Hırs, hasaret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.’ Bediüzzaman, bu sözün, durub-u emsal hükmüne geçtiğini söylemekte ve şöyle demektedir: ‘Dini terk veya ihmal ile dünyaya hırs ile sarılmak, hüsrân ve başarısızlığa sebep olur.’¹⁹³

Bu dünyada çalışanların, hayattan lezzet aldıklarını ve değerini anladıklarını Arapça şu sözleri ile ifade etmiştir: *الرَّاحِةُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عَمْرِهِ وَ السَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ* ‘Rahat içinde ve boş olan kimse ömründen şikâyet eder. Çalışan ve iş gören ise haline şükreder.’ Ayrıca o, bu konuda Türkçedeki bir atasözüne de yer vermektedir: ‘Rahat, zahmette; zahmet, rahattadır.’

el-Maverdî’nin, *Edebü’-d-Din ve’-d-Dünya Risalesi*’nden şöyle bir alıntıya yer vermiştir: ‘Bir zaman şeytan, Hazret-i İsa (a.s.)’a itiraz edip demiş ki: ‘Madem ecel ve herşey kader-i İlahî iledir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.’ Hz.

¹⁹⁰ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 125.

¹⁹¹ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 136.

¹⁹² Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 159.

¹⁹³ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 160.

İsa (a.s.) demiş ki: *إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَ أَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ* ‘Cenab-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: Sen böyle yapsan sana böyle yaparım, göreyim seni yapabilir misin? diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenab-ı Hakk’tı tecrübe etsin ve desin: Ben böyle işlesem, sen böyle işler misin?’ diye tecrübevari bir surette Cenab-ı Hakk’ın rububiyetine karşı imtihan tarzı sû’-i edeptir, ubudiyete münaftıdır.’¹⁹⁴

Haddini bilen insanlardan bahesederken de şu ibareye yer verir: *طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَ لَمْ يَتَجَاوَزْ طُورَهُ* ‘Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez.’ O, bu ibarenin açıklamasını ise şu şekilde yapar: ‘Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Herbirisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misalini tutuyor. Benimde ışığım var, o halde bende güneşim demiyor ve haddini biliyor.’¹⁹⁵

O, yeryüzünde herşeyin zıttı ile bilinebileceği görüşünü paylaşmış ve: *إِنَّمَا الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا* ‘Eşya ancak zıtlarıyla bilinir’ Arapça ifadesine yer vermiştir. Ona göre; güzelin güzelliğini arttıran, çirkinin çirkinliğidir.¹⁹⁶

Allah’a giden yolların farklı olabileceğini ifade etmekte ve şu ibareye yer vermektedir: *الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ* ‘Allah’a giden yollar, mahlûkatın nefesleri sayısındadır.’ Ona göre; bu söz, hakikattir mübalağa değil; belki nâkıstır.¹⁹⁷

2.11. BARLA LAHİKASI

O, talebelerinin mektuplarına karşılık verirken de Arapça birtakım ifadelere yer vermektedir. Örneğin; *وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَ لَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ*

‘Ben sözlerimle Muhammedi asm övmüş ve güzel göstermiş olmadım. Bilakis Muhammedden bahsetmekle sözlerimi övmüş ve güzelleştirmiş oldum.’ şiirini zikretmiş ve şöyle demiştir: ‘Bu şiirin sırrınca, güzellik yazılarımızda değil, belki i'caz-ı Kur'an'dan olan nurlu Sözler'e ve Mektubat'a aittir. Her ferd-i mü'min, derece-i fehm ü zevkine göre, aslında güzel olan bir şeyi tarif eder. Acz ve fakrdaki lezzet, şefkat ve tefekkürdeki ulviyet; hakikaten hiçbir şeyle kabil-i kıyas değilmiş.’¹⁹⁸

O, böyle bir din hizmetinde layık olmadığı halde istihdam edildiği kanaatini

¹⁹⁴ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 170.

¹⁹⁵ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 172.

¹⁹⁶ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 211.

¹⁹⁷ Nursî, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 247.

¹⁹⁸ Said Nursî, *Barla Lahikası*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 52.

taşımaktadır. Bunu ifade etmek için de: ¹⁹⁹ *على قدر الطاقة والإمكان* ‘İmkân ve güç yetebildiği kadarıyla.’ Arapça deyimine yer vermekte ve şöyle demektedir: ‘Lütf-u İlahî ile imkân ve güç nisbetinde çalıştırılmasaydım, bütüin kazancım masiyet ve kara yüzle, perişan hal ile nasıl dergâh-ı İlahiyeye çıkacaktım? Elhamdülillah sümme ve sümme elhamdülillah, niyet-i hâlise ve cüz'-i lâ-yetecezza kabilinden olan Kur'anî hizmet sebebiyle, bu abd-i pür-taksir de inşâallah duanızla rahmet-i İlahiyeye nâil olur ümidindeyim.’

Talebeleri de, ona yazmış oldukları mektuplarında Arapça deyimlere yer vermişlerdir. Örneğin talebelerinden biri olan Hâfız Hâlid, mektubunda şöyle demektedir: ‘Üstadımla yedi-sekiz sene musahabetim esnasında mühim meşhudatım çoktur. Fakat *الفطرة تذلُّ على البحر* ‘Damla denize delalet eder.’ mûcibince, deryaya delalet maksadı ile bu fikra kâfi görüldü.’ ²⁰⁰

O, görüş ve düşüncelerini genelde Arapça ifadelerle güzelleştirmek istemektedir. Sevgili ve onunla ilgili bir şeye verilen değer hususunda şöyle der: *كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْحَبِيبِ حَبِيبٌ* ‘Habib'in diyarından gelen her şey mahubdur.’ ²⁰¹

İzahlarında temsile çok yer veren Bediüzzaman, şöyle der: *لا مُشَاحَةَ فِي التَّمثِيلِ* ‘Temsilde kusur olmaz.’ kaidesiyle temsildeki kusura bakılmadığından, gayet kusurlu bir temsil söyleyeceğim, tâ iki meşrebin bir derece farkı anlaşılın...’ ²⁰²

Arapça çok meşhur bir mesel olan; *تَسْمَعُ بِالْمُعَيْدَى خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ* ²⁰³ ‘Muaydi’yi dinlemen görmenden daha hayırlıdır.’ sözü, kendisini tarif ederken de kullanmış ve şöyle demiştir: ‘Kaidesiyle işitmesi görmekten çok evlâ olan şahs-ı Said’i görenler bazı pişman olur, keşki görmeseydim der. Bu, davula benziyor; uzaktan sesi iyi geliyor, yakında boş görünüyor.’

2.12. KASTAMONU LAHİKASI

O, dünya ortaya çıkan fikir akımlarının halkı tefrikaya düşürmemesini ve milletimizin karşınızda ittihad etmiş dalalet fırkaları bulunduğunu; *الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَ الْبُغْضُ فِي اللَّهِ* ²⁰⁴ ‘Allah için sevmek, Allah için buğz etmek.’ düstur-u Rahmanî ile hareket

¹⁹⁹ Nursî, *Barla Lahikası*, s. 90.

²⁰⁰ Nursî, *Barla Lahikası*, s. 149.

²⁰¹ Nursî, *Barla Lahikası*, s. 256.

²⁰² Nursî, *Barla Lahikası*, s. 265.

²⁰³ Nursî, *Barla Lahikası*, s. 340.

²⁰⁴ Said Nursî, *Kastamonu Lahikası*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 123.

edilmesi gerektiğini dile gitermektedir.

Bediüzzaman, dikkat ve düsturu Rahmanî ile hareket edildiği takdirde **فَأِنَّكَ** **مَحْرُوسٌ بِعَيْنِ الْعِيَاةِ** ²⁰⁵ ‘Muhakkak ki sen inayet gözüyle gözetilip korunmaktasın.’ şeklinde olduğu gibi korunacağını bildirmektedir.

2.13. EMİRDAĞ LAHİKASI I-II

Küfür ile zulmü karşılaştırmış ve şöyle demiştir: Hem eğer dinsizlik hesabına, imanî hizmetimize ilişenler olsa **الظُّلْمُ لَا يَدُومُ وَالْكَفْرُ يَدُومُ** ‘Zulüm devam etmez, küfür devam eder.’ kaidesine, küfür derecesine giren öylelerin zulümleri -büyük olduğu için- âhirete te'hir edilir; ekseriyetçe küçük zulümler gibi cezaları dünyaca ta'cil edilmez.²⁰⁶

Bediüzzaman, Hz. Ali (r.a.) ile diğer sahabiler arasındaki olaylar hususunda hakikî Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatın **مِنْ مَحَاسِنِ الشَّرِيعَةِ سُدُّ أَبْوَابِ الْفِتَنِ** ‘Fitne kapılarını kapatmak şeriatın güzelliklerindedir.’ Prensibinden hareketle şöyle dediklerini bize aktarmaktadır: **طَهَّرَ اللَّهُ أَيْدِيَنَا فَنَطَهَّرُ السِّنِّتَنَا** ‘Cenâb-ı Hak ellerimizi o kanlı hâdiselere bulaştırmadı; o halde biz de o hâdiselerden bahsedip dilimizi bulaştırmayalım.’ Çünkü itiraza müstehak birkaç tane varsa, tarafgirlik damarıyla büyük sahabelere, hattâ muhalif tarafında bulunan Âl-i Beyt'in bir kısmına ve Talha ve Zübeyr (r.a.) gibi Aşere-i Mübeşşere'den büyük zâtlara itiraza başlar, zemm ve adavet meyli uyanır diye, Ehl-i Sünnet o kapıyı kapamak taraftarıdır.’²⁰⁷

Yine o, Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatın: ‘Gerçi Yezid ve Velid, zalim ve gaddar ve fâcirdirler; fakat sekeratta imansız gittikleri gaybîdir. Ve kat'î bir derecede bilinmediği için, o şahısların nass-ı kat'î ve delil-i kat'î bulunmadığı vakit, imanla gitmesi ihtimali ve tövbe etmek ihtimali olduğundan, öyle hususî şahsa lanet edilmez. Belki **لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ وَ الْمُتَنَافِقِينَ** ‘Allah ın laneti zalimlerin ve münaflıkların üzerine olsun.’ gibi umumî bir ünvan ile lanet caiz olabilir.’ dediklerini nakletmektedir.²⁰⁸

Vuku bulan her şeyin Allah'ın takdiri olduğunu, onda mutlaka hayırlar bulunduğunu söyleyen Bediüzzaman: **الْخَيْرُ فِي مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ** ‘Hayır, Allah'ın murat ettiği şeydedir.’ demektedir.²⁰⁹

²⁰⁵ Nursî, *Kastamonu Lahikası*, s. 246.

²⁰⁶ Nursî, *Emirdağ Lahikası*, I, 76.

²⁰⁷ Nursî, *Emirdağ Lahikası*, I, 206.

²⁰⁸ Nursî, *Emirdağ Lahikası*, I, 207.

²⁰⁹ Nursî, *Emirdağ Lahikası*, I, 215.

2.14. LEM'ALAR

O, Bâki-i Hakikî'nin muhabbet, marifet, rızası yolunda bir saniye, bir sene olduğunu, O'nun yolunda olmazsa, bir senenin bir saniye hükmünde olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: *'Belki onun yolunda bir saniye, lâyemuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi, bir saniye hükmüne geçer. Meşhur böyle bir söz var ki: سِنَّةُ الْفِرَاقِ سِنَّةٌ وَ سِنَّةُ الْوَصَالِ سِنَّةٌ 'Fırakın bir saniyesi, bir sene kadar uzundur ve visalin bir senesi, bir saniye kadar kısadır.'* Ben bu fıkranın bütün bütün aksine diyorum ki: *Visal, yani Bâki-i Zülcelal'in rızası dairesinde livechillah bir saniye visal, değil yalnız böyle bir sene, belki daimî bir pencere-i visaldir.'*²¹⁰ O, bu sözlerini Arapça bir ifade ile daha anlaşılır kılmaktadır: *أَرْضُ الْفَلَاتِ مَعَ الْأَعْدَاءِ فِنْجَانٌ سَمُّ الْخِيَاطِ مَعَ الْأَحْبَابِ مِيدَانٌ 'Sahra düşmanla beraber bir fincan kadar dar, İğne deliği, dostlarla beraber bir meydan kadar geniştir.'*²¹¹

Bediüzzaman, Şia mezhebinde olan kimselerin durumunu izah ederken, Ehl-i Sünnet ulemâsının görüşlerine yer vermekte ve şöyle demektedir: *لَا لِحَبِيبٍ عَلَيَّ بَلْ لِيُغْضَ عَمْرٌ 'Maksat Hz. Ali'ye duyulan sevgi değil, Hz. Ömer'e duyulan kindir.'* cümlesine mâsadak olarak *Hazret-i Ömer'in (r.a.) eliyle İran milliyeti ceriha aldığı için, intikamlarını hubb-u Ali suretinde gösterdikleri gibi, Amr İbn-ül Âs'ın Hazret-i Ali'ye (r.a.) karşı hurucu ve Ömer İbn-i Sa'd'ın Hazret-i Hüseyin'e (r.a.) karşı feci muharebesi, Ömer ismine karşı şiddetli bir gayz ve adaveti Şîalara vermiştir.'*²¹²

O, ihsanla ilgili meşhur Arap meseline yer verir ve şöyle der: *الْإِنْسَانُ عَيْبُ الْإِحْسَانِ 'İnsan iyilik ve ihsanın kölesidir.'* sırrıyla, *herkeste ihsana karşı perestiş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsanata karşı; kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktiza eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de bil'istidad, bil'iman, binniyye, bilkabul, bittakdir, bil'iştıyak, bil'iltizam, bil'irade suretinde ediyorum, diyecek ve hâkeza...'*²¹³

Tahriple, yani var olan bir şeyi yıkıp yok etmeyle ilgili olarak ta: *'Evet bütün âzâ-yı esasiyenin ve şerait-i hayatiyenin vücuduyla vücudu devam eden hayat-ı insan, Hâlık-ı Zülcelal'in kudretine mahsus olduğu halde; bir zalim, bir uzvu kesmesiyle, hayata nisbeten ademî olan mevte o insanı mazhar eder.'* demekte ve *'Et-tahribü*

²¹⁰ Nursî, *Lem'alar*, s. 16.

²¹¹ Nursî, *Lem'alar*, s. 17.

²¹² Nursî, *Lem'alar*, s. 24.

²¹³ Nursî, *Lem'alar*, s. 58.

*eshel*²¹⁴ (tahrip çok kolaydır) sözünün durub-u emsal hükmüne geçtiğini söylemektedir. Çünkü tamir ve yapmaya göre yıkmak ve tahrip etmek çok daha kolaydır. Yirmi insanın yirmi günde yaptığı bir eseri, bir insan bir günde tahrip edebilir. Aynı zamanda bir şeyin varlığı çok şeylere bağlıdır, bir parçası eksik olsa var olan o şey yok hükmüne geçer, mesela saat ve içindeki çarklar gibi.

Ona göre; yokluğu ispat zordur. Bu konuda şöyle der: *الْعَدَمُ لَا يُثَبَّتُ* ‘Yokluk ispat edilemez.’ şeklinde bir kelâmi hükmü beyan etmiştir.²¹⁵

Bediüzzaman, İmâm-ı A'zam'ın şu sözlerine yer vermekte ve şöyle demektedir: *لا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ* ‘Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur.’²¹⁶

İslâm âlimlerinin büyük üstadı diye nitelendirdiği İbn-i Sina'nın tıpla ilgili olarak *كُلُوا وَاشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا* âyetini tefsir ettiğini ve şöyle dediğini nakletmektedir: *جَمَعْتُ الطِّبَّ فِي الْبَيْتَيْنِ جَمْعًا وَ حُسْنَ الْقَوْلِ فِي قِصْرِ الْكَلَامِ فَقَلِيلٌ إِنْ أَكَلْتَ وَ بَعْدَ أَكْلِ تَجَنَّبَ وَ الشِّقَاءُ فِي الْإِنْهَضَامِ وَ لَيْسَ عَلَى النَّفْسِ أَشَدُّ حَالًا مِنْ إِدْخَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ* ‘İlm-i Tıbb'ı iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört-beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir.’ Yani vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.’²¹⁷

O, gençlik ve ihtiyarlıktan bahsederken; ‘...Sonra herkesi zevaliyle ağlatan ve herkesi kendine meftun ve müştak eden ve günah ve gaflet ile geçen ve geçmiş gençliğime baktım; o güzel süslü çarşafı (elbisesi) içinde, gayet çirkin, sarhoş, sersem bir yüz gördüm. Eğer mahiyetini bilmeseydim birkaç sene beni sarhoş edip güldürmesine bedel, yüz sene dünyada kalsam beni ağlattıracaktı.’ demekte ve şöyle devam etmektedir: Nasılki öylelerden birisi ağlayarak demiş:

لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا   فَأُخْبِرُهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيْبُ

‘Keşki gençliğim bir gün dönseydi, ihtiyarlık benim başıma ne kadar hazîn haller getirdiğini ona şekva edip söyleyecektim.’²¹⁸ Diyerek gençliğin güzellik ve cazibesıyla birlikte gaflete yakın olduğunu, ihtiyarlığın ise zahmet ve sıkıntılarıyla

²¹⁴ Nursî, *Lem'alar*, s. 70.

²¹⁵ Nursî, *Lem'alar*, s. 78.

²¹⁶ Nursî, *Lem'alar*, s. 144.

²¹⁷ Nursî, *Lem'alar*, s. 147.

²¹⁸ Nursî, *Lem'alar*, s. 232.

beraber Allah'ın rahmetine yakın olduğunu, ancak bunu idrak edemeyen gafil ihtiyarların ihtiyarlıktan şikâyet ettiğini güzel bir üslupla beyan etmiştir.

Ona göre; bazıları, hakaik-i İslâmiyeyi yanlış teviller ile tahrif ediyor. Ebu'l-'Alâ el- Ma'arrî gibi merdud bir adamı, muhakkikînlerin (büyük İslâm âlimleri) fevkinde tutuyorlar ve Muhyiddin'i Arabî'nin Ehl-i Sünnete muhalefet eden mes'elelerini de gündeme getiriyor. Bediüzzaman, bu konuda İbn Arabî'nin şu sözlerini nakletmekte: *قال مُحْيِي الدِّين : تَحْرِمُ مُطَالَعَةَ كُتُبِنَا عَلَى مَنْ لَيْسَ مِنَّا 'Bizden olmayan ve makamımızı bilmeyen, kitablarımızı okumasın, zarar görür.'* Bediüzzaman, şöyle devam etmektedir: *'Evet bu zamanda Muhyiddin'in kitapları, hususan vahdet-ül vücuda dair mes'elelerini okumak, zararlıdır.'*²¹⁹ Muhyiddîn'i Arabî'nin, ifade ve beyan tarzını bilmeden, bu zamanda Muhyiddîn'i Arabî'nin kitaplarını, özellikle de vahdet-ül vücuda dair mes'elelerini okumak, zararlıdır.

2.15. MEKTUBAT

O, acz ve tevekkül ile fakr ve iltica ile nur kapısının açılacağını, zulmetlerin dağılacağını söylemekte Atâiye'nin şu hikmetli şiirine yer vermektedir:

مَاذَا وَجَدَ مَنْ فَقَدَهُ   وَمَاذَا فَقَدَ مَنْ وَجَدَهُ

'Cenab-ı Hakk'ı bulan, neyi kaybeder? Ve Onu kaybeden, neyi kazanır?'

Bediüzzaman bu şiirin yorumunu şu şekilde yapar; *'Onu bulan herşey'i bulur; Onu bulmayan hiçbir şey bulmaz, balsa da başına bela bulur.'* âlî bir hakikat olduğunu söylemekte ve ancak bu şekilde; *طوبى لِلْغُرَبَاءِ 'Gariplere müjdeler olsun.'* hadîsinin sırrını anladığını dile getirmektedir.²²⁰

O, bazen *Evrad-ı Şah-ı Nakşibendî*'yi okumakta ve ondan şu ibareyi nakletmektedir: *على ذلك نحى و عليه ثموت و عليه نبعث غدا 'Bu iman üzere yaşayacak ve bu iman üzere öleceğiz. Yarın da bu iman üzere diriltileceğiz.'* Bediüzzaman da bunun açıklamasını şöyle yapmaktadır: *'Eğer bütün dünya bana verilse, bir hakikat-ı imaniyeyi feda edemiyorum. Bir hakikatın bir dakika aksini farzetmek, bana gayet elîm geliyor...'*

O, yine Nakşibendî'nin *و امنا بما ارسلت من رسول و امنا بما انزلت من كتاب و صدقنا 'Biz, gönderdiğin her elçiye ve indirdiğin her kitaba iman ettik'* sözlerini de tekrar ettiğinde;

²¹⁹ Nursî, *Lem'alar*, s. 274.

²²⁰ Nursî, *Mektubat*, s. 26.

nihayetsiz bir kuvvet-i iman hissettiğini söylemekte ve şöyle demektedir: *'Hakaik-i imaniyenin herbirisinin aksini aklen muhal telakki ediyorum, ehl-i dalaleti nihayetsiz ebleh ve divane görüyorum.'*²²¹

Ona, dünyanın siyasetine karşı ilgisizliğinin sebebi sorulunca, şöyle der: *'Kur'an-ı Hakîm'in hizmeti, beni şiddetli bir surette siyaset âleminden men'etti. Hattâ düşünmesini de bana unutturdu. Yoksa bütiin sergüzeşt-i hayatım şahiddir ki, hak gördüğüm meslekte gitmeye karşı korku elimi tutup men' edememiş ve edemiyor. Hem neden korkum olacak? Dünya ile ecelimden başka bir alâkam yok. Çoluk çocuğumu düşüneneğim yok. Malımı düşüneneğim yok. Hanedanımın şerefini düşüneneğim yok. Riyakâr bir şöhret-i kâzibeden ibaret olan şan ü şeref-i dünyeviyyenin muhafazasına değil, kırılmasına yardım edene rahmet... Kaldı ecelim. O, Hâlık-ı Zülcelal'in elindedir. Kimin haddi var ki, vakti gelmeden ona ilişsin. Zâten izzetle mevdi, zilletle hayata tercih edenlerdeniz.'* Bediüzzaman, bu sözlerinin peşinden Ebû Firâs el-Hemedânî'nin²²² aşağıdaki şiirine yer verir:

و نَحْنُ أَنَا لَا تَوَسُّطَ بَيْنَنَا   لَنَا الصَّدْرُ دُونَ الْعَالَمِينَ أَوْ الْقَبْرِ

*'Biz öyle insanlarız ki, bizim için işin ortası yoktur. Biz ya önde yer alırız. Ya da ölür kabre gideriz.'*²²³

Habeş padişahı Necaşî'nin: *'Keşki şu saltanata bedel Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm'ın hizmetkârı olsaydım.'* sözlerini nakletmekte ve şöyle demektedir: *'O hizmetkârlık, saltanatın pek fevkindedir.'*²²⁴

Bediüzzaman, mesel haline gelmiş bazı sözleri de kitaplarında tekrar etmekte ve onları farklı anlamlarına yer vermektedir. Örneğin; daha önce geçen *الْجَزَاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ* *'Her amel kendi cinsinden bir şeyle karşılık görür.'* sözünü şu şekilde izah eder: *'Sen vâlideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın dahi sana hizmet etmeyecektir. Eğer âhîretini seversen, işte sana mühim bir define; onlara hizmet et, rızalarını tahsil eyle. Eğer dünyayı seversen, yine onları memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin. Yoksa onları istiskal etmek, ölümlerini temenni etmek ve onların nazik ve seri-üt teessür kalblerini rencide etmek ile حَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ* *'Dünya ve ahiret hüsrân oldu.'*sırrına mazhar olursun. Eğer rahmet-i Rahman istersen, o Rahman'ın

²²¹ Nursî, *Mektubat*, s. 35.

²²² Bkz., Mustafa Kılıçlı, "Ebu Firas el-Hamdanî", *TDVİA.*, İstanbul 1994, X, 125.

²²³ Nursî, *Mektubat*, s. 48.

²²⁴ Nursî, *Mektubat*, s. 174.

vedialarına ve senin hanendeki emanetlerine rahmet et.²²⁵

Ona göre; birisinin mesleğini ve efkârını hak bilerek: ‘Mesleğim haktır veya daha güzeldir.’ demeye hakkı vardır. Fakat ‘Yalnız hak benim mesleğimdir.’ demeye hakkı yoktur. وَعَيْنُ الرَّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَلَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا ‘Rıza nazarı ayıpları görmez, fakat düşmanlık nazarı tüm kötülükleri ortaya atar.’²²⁶

Bediüzzaman, gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silâh olduğunu söylemekte ve izzet-i nefis sahibi insanların, bu pis silâha tenezzül etemeyeceklerini dile getirmekte ve şu şiire yer vermektedir:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءٍ بِغِيْبَةٍ فَكُلُّ إِغْتِيَابٍ جَهْدٌ مَنْ لَا لَهُ جَهْدٌ

‘Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet; zâif ve zelil ve aşağıların silâhudur.’²²⁷

Kelime-i şehadeten لا اله الا الله محمد رسول الله (Allah’dan başka ilah yoktur; Muhammed (s.a.v.), Onun Resülüdür.) iki kelâmı birbirinden ayırlamayacağını, onların birbirini ispat tazammun ettiklerini ve biribirisiz olamayacaklarını söylemekte ve şöyle demektedir: ‘Madem Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm Hâtem-ül Enbiya’dır, bütün enbiyanın vârisidir; elbette bütün vusul yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrasından hariç, hakikat ve necat yolu olamaz. Hem كَلُّ الطَّرُقِ مَسْدُودٌ إِلَّا الْمُنْهَاجَ الْمُحَمَّدِيَّ ‘Muhammed (s.a.v.)’in yolundan başka bütün yollar kapalıdır.’ demişlerdir.²²⁸

O, aşırı derecede alçaklığa düşmüş bir vicdanlardan bahsetmekte, onların bilerek dinini dünyaya sattıklarını ve bilerek hakikat elmaslarını pis, muzır şişe parçalarına mübadele eder derecede münafıklığa girdiklerini; insan suretindeki bu yılanlara hakaiki söylemek; hakaika karşı bir hürmetsizlik alacağını dile getirmekte ve bu sözlerini de şu ibare ile tamamlamaktadır: كَتَّلِيْقِ الدَّرْرِ فِي أَعْنَاقِ الْبَقَرِ ‘İncileri ineklerin boynuna asmak gibi...’²²⁹

Bediüzzaman, eserlerinin güzel, hakikat olduğunu; fakat kendisinin olmadığını, onların Kur’an-ı Kerim’in hakaikinden telemmu’ etmiş şualar olduğunu söylemekte ve şu şiire yer vermektedir:

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَ لَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ

‘Ben, sözlerimle Muhammed (s.a.v.)’i övmedim, güzel göstermiş olmadım;

²²⁵ Nursî, Mektubat, s. 261.

²²⁶ Nursî, Mektubat, s. 265.

²²⁷ Nursî, Mektubat, s. 276.

²²⁸ Nursî, Mektubat, s. 335.

²²⁹ Nursî, Mektubat, s. 362.

Aksine Muhammed'den bahsetmek benim sözlerimi güzelleştirdi.'

O, bu sözlerinin peşinden de bazı kelimeleri değiştirilmiş aynı şiiire yer vermektedir:

وَمَا مَدَحْتُ الْقُرْآنَ بِكَلِمَاتِي وَ لَكِنْ مَدَحْتُ كَلِمَاتِي بِالْقُرْآنِ

*'Kur'anın hakaik-i i'cazını ben güzelleştiremedim, güzel gösteremedim; belki Kur'anın güzel hakikatları, benim tabiratlarımı da güzelleştirdi, ulvîleştirdi.'*²³⁰

Ona; Resul-i Ekrem (a.s.)'ın ecdadlarından nebi gelip gelmediği sorulmuş o da, Hazret-i İsmail (a.s.)'dan sonra bir nass-ı kat'î olmadığını, fakat onun ecdadlarından olmayan, Hâlid İbn-i Sinan ve Hanzele namında iki nebinin geldiğini söylemiştir. Bu arada da ecdad-ı Nebi'den olan Kâ'b İbn-i Lü'eyy'in şu şiiirine yer vermiştir:

عَلَى غَفْلَةٍ يَأْتِي النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فَيُخْبِرُ أَخْبَارًا صَدُوقًا خَيْرُهَا

*'İnsanların gaflette olduğu bir dönemde peygamber Muhamed gelecek, doğru haber verecek.'*²³¹

'*Elhamdülillah*' ifadesinin, bir cümle-i Kur'aniye olduğunu söylemekte ve bunun en kısa manasını şu şekilde ifade eder: كَلُّ فَرْدٍ مِنْ أَفْرَادِ الْحَمْدِ مِنْ أَيِّ حَامِدٍ صَدَرَ وَعَلَى أَيِّ 'Ne kadar hamd ve medh varsa, kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a ki, Allah denilir.'

Bediüzzaman, '*Elhamdülillah*' sözünü ilm-i nahiv ve beyan kaideleri ile şu şekilde izah eder: 'İşte 'ne kadar hamd varsa', 'el-i istiğrak'tan çıkıyor. 'Her kimden gelse' kaydı ise, 'hamd' masdar olup fâili terk edildiğinden, böyle makamda umumiyeti ifade eder. Hem mef'ulün terkinde, yine makam-ı hitabîde külliyet ve umumiyeti ifade ettiği için, 'her kime karşı olsa' kaydını ifade ediyor. 'Ezelden ebede kadar' kaydı ise; fi'lî cümlesinden ismî cümlesine intikal kaidesi, sebat ve devama delalet ettiği için, o manayı ifade ediyor. 'Has ve müstehak' manasını 'Lillah'taki 'lâm-ı cer' ifade ediyor. Çünkü o 'lâm', ihtisas ve istihkak içindir. 'Zât-ı Vâcib-ül Vücut' kaydı ise; vücut-u vücut, ulûhiyetin lâzım-ı zarurîsi ve Zât-ı Zülcelal'e karşı bir ünvan-ı mülahaza olduğundan, "Lafzullah" sair esma ve sıfâta câmiyeti ve ism-i a'zam olduğu itibariyle, delalet-i iltizamiye ile delalet ettiği gibi; Vâcib-ül Vücut ünvanına dahi, o delalet-i iltizamiye ile delalet ediyor.'²³²

²³⁰ Nursî, *Mektubat*, s. 370.

²³¹ Nursî, *Mektubat*, s. 386.

²³² Nursî, *Mektubat*, s. 392.

Bediüzzaman, Kur'an'da geçen نَعْبِدُ²³³ cümlesini açıklarken şöyle demektedir: *'... Birden Kur'an-ı Hakîm'in tercümanı ve mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın, Medine-i Münevvere denilen manevî minberinde, şahsiyet-i maneviyesi, haşmetiyle temessül ederek, يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ hitabını, manen herkes gibi ben de işitip; o üç cemaatte herkes benim gibi إِيَّاكَ نَعْبُدُ ile mukabele ediyor tahayyül ettim. إِذَا ثَبَّتَ الشَّيْءُ ثَبَّتَ بِلَوَازِمِهِ 'Bir şey sabit olunca levazımatıyla sabit olur.'* kaidesince, şöyle bir hakikat fikre göründü ki: *Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatab ittihaz edip, umum mevcudatla konuşur ve şu Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hitab-ı izzeti, nev'-i beşere belki umum zîruha ve zîsuura tebliğ ediyor. İşte bütün mazi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev'-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak; o hitab, o suretle onlara ediliyor.'*²³⁴

2.16. İŞÂRATÜ'L- İ'CÂZ

Ona göre kelâmlar da iki kısımdır. Bir kısmı ruhlara kut, fikirlere kuvvet verici hakikatlardır ki, tekerrür ettikçe güneşin ziyası gibi, ruhlara, fikirlere hayat verir. Meyve kabilinden iştihayı açan kısımda tekerrür makbul değildir, istihsan edilmez. Buna binaen Kur'an heyet-i mecmuasıyla kalblere kut ve kuvvet olup, tekrarı usanç değil, halâvet ve lezzet verdiği gibi, Kur'anın âyetlerinde de öyle bir kısım vardır ki, o kuvvetin ruhu hükmünde olup tekerrür ettikçe daha ziyade parlar, hak ve hakikat nurlarını saçar. هُوَ الْمِسْكُ مَا كَرَّرْتَهُ يَنْصَوِّعُ 'O: misk gibidir, tekrar tekrar sürdürdükçe kokusu dahada yayılır.'²³⁵

Kur'an'ın i'câz ve icâzından bahsederken de; Birtakım insanların Kur'anın bazı âyetlerinin zahiren aklî delillere muhalif ve onların hilaf-ı vaki' oldukları düşündüklerini, bunun ise Kur'anın sıdkına muhalif olduğunu söylemekte ve şöyle demektedir: *'Bunlar, Kur'an-ı Kerim'e bir nakîse teşkil etmez. Ancak Kur'anın i'cazını bir kat daha isbat etmeye ve irşad hususunda Kur'anın en belig bir ifade ile en yüksek bir üslûbu ihtiyar etmesine sadık şahid ve kat'î delildir. Demek kabahat, onların fehimlerindedir, hâşâ Kur'an-ı Kerim'de değildir.'* Daha sonra da şu şiiri dile getirir:

وَكَمْ مِنْ عَائِبٍ قَوْلًا صَحِيحًا   وَافْتَهُ مِنَ الْفَهْمِ السَّقِيمِ

'Doğru bir sözü nice ayıplayan insanlar vardır. Onların âfeti, hasta fehimlerinden

²³³ 1. Fatıha: 5.

²³⁴ Nursî, *Mektubat*, s. 394.

²³⁵ Said Nursî, *İşarat-ül İ'caz*, Envar Neşr., İstanbul 1996, s. 30.

gelir.’²³⁶

Bediüzzaman, şöyle devam eder: ‘Şâirin dediği gibi, fehimleri hasta olduğundan, sağlam sözleri ta'yib ediyorlar veya ayı gibi elleri üzüm salkımına yetişemediğinden, ekşidir diyorlar. Bunların da fehimleri Kur'anın o yüksek i'cazına yetişemediğinden, ta'yib ediyorlar.’

Kur'an-ı Kerim, her devirdeki insanların anlayışına uygun olarak ibham ve itlak yolu ile nâzil olmuş, diğer bir ifade ile كَلِمَ النَّاسِ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ ‘İnsanlara anlayabilecekleri şekilde konuş!’ düsturu ile hareket etmiştir.²³⁷

Bediüzzaman, Kur'an-ı Kerim hakkında şek ve şüpheleri olanların, Kur'anın bazı terki ve kelimeleri güya Nahiv ilminin kaidelerine muhalefet ettiklerini ileri sürmeye çalıştıklarını söylemekte ve onlara şu şekilde cevap vermektedir: ‘Bu gibi heriflerin, ilm-i nahvin kaidelerinden haberleri yoktur. Sekkaki'nin dediği gibi; efsah-ı füseha olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâti Vesselâm, Kur'an-ı Kerim'i uzun uzun zamanlarda tekrar tekrar okuduğu halde o hataların farkında olmamış da bu cahil herifler mi farkında olmuşlardır? Bu, hangi akla girer ve hangi kafaya sığar? Sekkaki "Miiftah"ının sonunda, bu gibi cahilleri iyi taşlamıştır. Evet, bir şâirin dediği gibi;

لَوْ كَلَّ كَلْبٍ عَوَى الْقَمْتَهُ حَجْرًا لَمْ يَبْقَ فِي هَذِهِ الثَّرَةِ أَحْبَارُ

‘Havlayan her köpeğin ağzına bir taş atacak olsan dünyada taş kalmaz.’²³⁸

O, Kur'an'ın i'cazından bahsederken milyonlarca Arap yazarının olduğunu, onların dost olsun düşman olsun, Kur'an'ın üslûbunu taklid etmeye fevkalâde müştak oldukları halde, hiç birinin Kerim'in üslûbunu taklid etmeye muvaffak olamadığını söylemekte ve Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan için نَوْعٌ مُنْحَصِرٌ فِي الشَّخْصِ ‘Bir şahısta inhisar etmiş bir nevidir’ demektedir.²³⁹

O, bu konudaki sözlerine şu şekilde açıklık getirmiştir: ‘Evvelâ bunu bilmek lâzımdır ki, Kur'an-ı Kerim'in âyetleri ve âyetlerin cümleleri ve cümlelerin heyetleri; saniye, dakika, saatleri sayan saatin milleri gibidirler. Millerin her ikincisi birincisine yardım ettiği gibi, bir âyet bir maksadı takib ettiği zaman, cümleleri de o maksadın etrafında dolaşırlar; cümlelerin heyetleri dahi, cümlelerin izini takib ediyorlar.’

²³⁶ Nursî, İşarat-ül İ'caz, s. 115.

²³⁷ Nursî, İşarat-ül İ'caz, s. 118.

²³⁸ Nursî, İşarat-ül İ'caz, s. 124.

²³⁹ Nursî, İşarat-ül İ'caz, s. 126.

O, Kur'an'ın nazmından bahsederken İbnü'l-Fârîd kitabından tefe'ül ettiğini ve karşısına şu beytin çıktığını söylemektedir:

كَأَنَّ كِرَامَ الْكَاتِبِينَ تَنْزَلُوا عَلَى قَلْبِهِ وَحَيًّا بِمَا فِي صَحِيفَةٍ²⁴⁰

'Sanki yüce kâtipler (melekler) bir sahifede yazılı olan şeyleri vahiy olarak kalbine indirmişler.'

---

²⁴⁰ Nursî, *İşarat-ül İ'caz*, s. 207.

SONUÇ

Bediüzzaman, hayatı, mücadelesi, mefkûresi eserleri ve tesirleri bakımından geçen asırda adından çok fazla söz ettiren düşünürlerimizdendir. Hakkında yapılan araştırmalar, lehte ve aleyhte söylenenler, eserlerinin birçok dile çevrilmiş olması, düşüncelerini ifade ettiği eserleri çerçevesinde bir fikir akımı oluşturması gibi yönlerden onun araştırılmayı fazlaca hak ettiği kanaatindeyiz.

Bu düşüncelerden hareketle biz bu çalışmamızda onun altı bin sayfaya ulaşan eserlerindeki Arapça ibareleri, Arap Dili ve Edebiyatı açısından değerlendirmek istedik.

Bu çalışma sonucunda onun Arap Dili ve Edebiyatına son derece vakıf olduğunu gördük. İlk çocukluk dönemini geçirdiği yerlerde, dönemin eskiden beri süregelen uygulamaları çerçevesinde, klasik medrese eğitimi aldığı eserlerindeki beyanlarından anlaşılmaktadır.

Eserlerinde, Arap ve Fars kültürüne ait çok sayıda iktibaslara yer vermesi, bu dillere hâkim olduğunu göstermektedir. Hatta kendisi bizzat bu dillerde önemli eserler vermiştir.

Bediüzzaman'ın eserlerini incelememiz neticesinde onun Arapça olarak telif edilen ve yaşadığı dönemin kütüphanlerinde ve medreselerinde bulunun bütün yazılı kültüre ulaştığını ve bu eserlerden çokça iktibaslar yaparak düşüncesini delillendirdiğini bu çalışmamız esnasında gördük.

Onun sadece İslam geleneği içinde değil, Cahiliyye dönemi meşhur ediplerinin eserlerini de incelemiş olduğunu eserlerinde yapmış olduğu alıntılardan anlıyoruz.

İslam'ın doğuşundan yaşadığı asra kadar telif edilmiş olan ve tarihte eserleriyle temayüz etmiş önemli kişileri ve eserlerini incelemiş, fotoğrafik zekâsıyla bu eserlerin bir kısmını ezberlemiş, yeri ve zamanı geldiğinde bunları düşüncesi güçlendirme adına kullanmıştır.

Bediüzzaman, “*huz min şey'in ahsenehu*” fetvasından hareketle yapmış olduğu iktibaslarında, çok seçici ve mukteza-yı hâle mutabık olarak davranmış olduğunu gördük.

KAYNAKÇA

- Arberry, A. J., “İbn-ül Farid”, *MEB. İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 854.
- Ateş, Ahmet, “Ebu-l Alâ Maarî”, *MEB. İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1964, IV, 67.
- Ateş, Ahmet, “İbn-ül Mu’tazz”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 869.
- Badıllı, Abdulkadir, *Risale-i Nur’un Kudsî Kaynakları*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1994.
- Brockelmann, C., “Antere b. Şeddat el-Absî”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1965, I, 463.
- Brockelmann, C., “İbn Ataullah el-İskenderî”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 987.
- Demirayak, Kenan, “Kaside-i Bürde”, *TDVİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 566.
- Durmuş, İsmail, “Ebu Tayyib el-Mütenebbî”, *TDVİA.*, İstanbul 2006, XXXII, 195.
- Durmuş, İsmail, “Sekkakî”, *TDVİA.*, İstanbul, 2009, XXXVI, 332,
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah, “Abdulkâhir Cürcanî”, *TDVİA.*, İstanbul 1988, I, 247.
- Huart, C.L., “İmr-ül Kays”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 987.
- Kallek, Cengiz, “Ali Maverdî”, *TDVİA.*, Ankara 2003, XXVIII, 180.
- Kandemir, M.Yaşar, “Kadı İyaz”, *TDVİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 118.
- Kaya, Mahmut, “el-Busîrî (Busayrî)”, *TDVİA.*, İstanbul 1992 VI, 470.
- Kılıçlı, Mustafa, “Ebu Firas el-Hamdanî”, *TDVİA.*, İstanbul 1994, X, 125.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, “Mudar Lugatı”, *TDVİA.*, İstanbul 2005, XXX, 358.
- Nursi, Said, *Barla Lahikası*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.
- Nursi, Said, *Divanı Harbi Örfî*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.
- Nursi, Said, *Emirdağ Lahikası, I-II*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

“Nursî, Said”, Erişim Tarihi: 26.01.11, <http://www.saidnur.com/hayat6.html>.

Nursi, Said, *Hutbe-i Şamiye*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 2002.

Nursi, Said, *İşaratü'l- İcaz*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Kastamonu Lahikası*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Konferans*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Lem'alar*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Mektubat*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Muhakemat*, Envar Neşr. Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Münazarat*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Sözler*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Sünûhat*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Şualar*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Nursi, Said, *Tarihçe-i Hayat*, Envar Neşr., Cihan Neşriyat ve Matbaacılık, İstanbul 1996.

Rhodokanakıs, N., “İbn-ül Kays el-Rukiyyât”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1968, V/II, 760.

“Sabit, İbni, Kays”, Erişim Tarihi: 26.01.11, <http://kitap.mollacami.com/hayatus-sahabe/hz-sabit-ibni-kays.html>.

Savran, Ahmet, “İmr-ül Kays”, *TDVİA.*, İstanbul 2000, XXII, 32.

Savran, Ahmet, “Ka’b b. Züheyr”, *TDVİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 7.

Şeşen, Ramazan, “el-Cahız”, *TDVİA.*, İstanbul 1993, VII, 20.

Unat, Yavuz, “Ömer Hayyam”, *TDVİA.*, İstanbul 2007, XXXIV, 66.

Yüce, Nuri, “Zemahşerî”, *MEB., İslam Ans.*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, XIII, 509.

Zapsu, Abdurrahim, *Ehl-i Sünnet Mecmuası*, İstanbul 1948, II, (46).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ümit GÖKTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Isparta, 28.11.1978.
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	MEB
İletişim	
E-Posta Adresi	umithocam@hotmail.com
Tarih	